

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Diplomová práce

Bc. Lenka Kašparovská

Cechy v Uherském Brodě
The Guilds in Uherský Brod

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Ivaně Ebelové, CSc. za její ochotu, cenné rady a trpělivou pomoc se vším, co bylo pro vytvoření této práce důležité.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 5. srpna 2016

.....
Lenka Kašparovská

Klíčová slova

Cech, cechovní artikule, řemeslnický patent, Uherský Brod, mistr, tovaryš, učeň.

The Keywords

Guild, Guild articles, Craftsman's patent, Uherský Brod, Master, Journeyman, Apprentice.

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá cechy, které působily na území Uherského Brodu od svého vzniku až po rok 1859, kdy byly nahrazeny živnostenskými řemesly. Úvodní část přibližuje historii samotného města a cechovních zřízení. Důležitým mezníkem v životě cechů se stalo vydání generálního cechovního patentu a artikulí. Uvedeným listinám jsou věnovány samostatné kapitoly. Hlavní část je rozdělena do pěti skupin podle zaměření jednotlivých řemesel, kde je snaha odpovědět na otázky týkající se vzniku cechu a jeho vývoje z archivních pramenů. Důraz byl kladen především na rozbor cechovních artikulí. Práce je doplněna obrazovou přílohou s dochovanými cechovními předměty.

The Abstract

The present work deals with the guilds, which operate on the territory of Uherský Brod from its inception to the year 1859, when the guilds were replaced by trade licensing crafts. The introductory part brings the history of the city itself and guild system. An important milestone in the life of the guilds became the release of the general guild patent and articles. Said instruments are described in separate chapters. The main part is divided into five groups according to the orientation of individual trades, which is an attempt to answer questions about the formation of the guild and its development from archival sources. Emphasis was placed on the analysis guild articles. The work is accompanied by a picture attachment with preserved guild objects.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Rozbor literatury.....	8
3. Stručný přehled dějin Uherského Brodu	10
4. Charakteristika města	15
5. Vývoj cechovnictví v českých zemích	17
6. Generální cechovní patent	21
7. Generální cechovní artikule.....	23
8. Uherskobrodské cechy.....	27
9. Kožedělná řemesla.....	29
9.1 Kožešnický cech	29
9.2 Ševcovský cech	33
10. Řemesla stavební	35
10.1 Cech zednický a kamenický	35
11. Řemesla potravinářská.....	40
11.1 Cech řeznický	41
11.2 Mlynářský cech Uherského Brodu (Hradištského kraje).....	42
11.3 Cech pekařský	46
11.4 Cech nákladnický a sladovnický	47
12. Řemesla kovodělná a dřevozpracující	50
12.1 Cech zámečníků, stolařů, hodinářů, ručníčářů, sklenářů a soustružníků.....	51
12.2 Cech kovářský, kolářský a bednářský	54
13. Řemesla textilní	56
13.1 Cech krejčovský	56
13.2 Cech provaznický	57
13.3 Cech kloboučnický	57
13.4 Cech tkalcovský.....	58
14. Závěr.....	60
15. Seznam použitých zkratk	63
16. Seznam použitých pramenů a literatury	64
16.1 Seznam pramenů.....	64

16.2 Seznam literatury	64
17. Seznam příloh	66
17.1 Přílohy	68

1. Úvod

Diplomová práce se věnuje uherskobrodským cechům od doby dochování nejstarších pramenů do roku 1859, kdy byly cechy živnostenským řádem na území českých zemí zcela zrušeny a nahradila je živnostenská společenstva. Práce je založena na studiu písemných pramenů, které se nachází ve Státním okresním archivu v Uherském Hradišti. Nejstarší dochované písemné památky pocházejí z druhé poloviny 16. století. V práci je věnována pozornost i samotným dějinám Uherského Brodu, především se zřetelem k hospodářskému vývoji města. Další část práce se zabývá vývojem cechovníctví v českých zemích a generálními artikulemi z roku 1739, které znamenaly omezení pravomocí cechovních organizací.

Hlavní část se věnuje systematicky jednotlivým cechům ve městě, které jsou rozděleny do pěti skupin dle jejich zaměření na řemesla kožedělná, stavební, potravinářská, kovodělná a dřevozpracující, textilní. V rámci kategorie jsou řazeny chronologicky od nejstarších po nejmladší, při čemž jsem se nejprve věnovala samotným cechům a pak cechům sdruženými. V samotných kapitolách o jednotlivých ceších jsem kladla na první místo cechovní artikule, které považuji ke studiu cechovní problematiky za relevantní zdroj informací. Bohužel ne u všech cechů se artikule dochovaly. V mnoha případech jsem byla odkázaná pouze na zápisky v práci Jana Kučery: *Paměti královského města Uherského Brodu*.¹ Přestože práce byla vydána před více než sto lety a obsahuje drobné nepřesnosti, často byla jediným zdrojem o existenci uherskobrodských cechů.

Archivní fond ke studiu cechů v Uherském Brodě je časově nesourodý. Mým cílem bylo zaznamenat jejich vznik a vývoj, který byl ovlivněn vydáním generálních cechovních artikulí v roce 1739 až po jejich zánik v roce 1859, kdy byl vydán nový živnostenský řád a cechy byly přeměněny na živnostenská společenstva. Tento rok je ale spíše orientační. Cechy v Uherském Brodě se začaly přetvářet na tato společenstva v průběhu následujících dekád.

Na tomto místě bych ještě poznamenala, že v současné době prochází fond reinventarizací. V současnosti je nově zpracován cech krejčí, ševců a zámečníků. U těchto tří cechů jsou uvedena nová inventární čísla. U ostatních cechů jsem ponechala prozatímní inventární čísla.

---

¹ KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903.

2. Rozbor literatury

Dějínám Uherského Brodu je věnována řada publikací, z nichž poslední monografii o městu napsal Radek Tomeček. Kniha *Uherský Brod - putování historií královského města* vyšla v roce 2003 u příležitosti 730. výročí jeho povýšení na město.² Další publikací, která se velmi podrobně věnuje uherskobrodským dějinám, je kniha *Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města*.³ Velmi významnými počiny se stala díla Václava Františka Letochy a Jana Kučery. Václav František Letocha sepsal kroniku *Památky města Brodu Uherského v roce 1724*.⁴ Toto dílo je významné i tím, že se zde dovídáme o památkách a pramenech, které se do dnešní doby nedochovaly. Na práci Václava F. Letocha navázal na počátku 20. století uherskobrodský učitel Jan Kučera, který věnoval Uherskému Brodu práci *Paměti král. města Uh. Brodu*.⁵

Problematika týkající se cechovníctví je velmi obšírná. Na počátku 20. století vyšly dvě obsáhlé publikace Zikmunda Wintra - *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*⁶ a *Řemeslnictvo a živnosti v 16. století v Čechách*.⁷ Winter ve svých pracích shromáždil velké množství pramenů k vývoji cechů a řemesel v Čechách, avšak celková práce působí poněkud nesystematicky. Na Wintra navázal Bedřich Mendl, který se zabýval hospodářskými dějinami a věnoval se i cechovním organizacím, především vzniku cechů. V druhé polovině 20. století se souvisleji otázce cechů a řemeslné výrobě věnoval Josef Janáček. V současné době se cechům věnuje Hana Pátková, která zeditovala cechovní knihu pražských malířů⁸ a Ivana Ebelová, která se zabývá stavebními řemesly v Čechách.⁹ Rovněž vzniká spousta prací na regionální úrovni, mezi něž lze zařadit práci Miloslava Čermáka o olomouckých ceších.¹⁰ Nelze opomenout ani dvousvazkové dílo *Dějiny hmotné kultury*, které vzniklo pod vedením Josefa Petráně.¹¹ Stejně tak i dílo od Zdeňka Martínka:

---

² TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod – putování historií královského města*. Uherský Brod 2002.

³ KOLEKTIV AUTORŮ: *Uherský Brod – minulost a současnost slováckého města*, Brno 1971.

⁴ LETOCHA, František Václav: *Památky města Brodu Uherského*. Tato monografie vyšla v reedici roku 1942 zásluhou Muzejní společnosti pro Moravské Slovácko v Uherském Brodě.

⁵ KUČERA, Jan: *Paměti král. města Uh. Brodu*. Brno 1903.

⁶ WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*. Praha 1906.

⁷ WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti v 16. století v Čechách*. Praha 1909.

⁸ PÁTKOVÁ, Hana: *Cechovní kniha pražských malířů 1348-1527*. Praha 1996.

⁹ EBELOVÁ, Ivana: *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*. Praha 2001.

¹⁰ ČERMÁK, Miloslav: *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc 2002.

¹¹ PETRÁŇ, Josef: *Dějiny hmotné kultury I-II*. Praha 1985.

*Etnografický atlas. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756,*¹² text je navíc doplněn 37 mapami.

---

¹² MARTÍNEK, Zdeněk: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756.* Praha 2000.

3. Stručný přehled dějin Uherského Brodu

Uherský Brod se nachází v jihovýchodní části Moravy cca 23 km od slovenských hranic, v široké kotlině řeky Olšavy ve výrazně zvlněné krajině Vizovické vrchoviny. Údolí Olšavy u Uherského Brodu s úrodnými sprašovými terasami nad řekou tvoří severní hranici nejstarší moravské sídelní oblasti, obydlené již od pravěku. Strategický význam zdejší oblasti, ležící nedaleko od rozvodí Moravy a Váhu, dokládají dvě hradiska nad západním břehem Olšavy západně od města, která střežila vstup do zúžené části údolí. První z nich, položené v trati Katovka, pochází z období věteřovské kultury, starší doby bronzové. Druhé hradisko bylo opevněno příkopem, který je datován do období kultury s moravskou malovanou keramikou z mladší doby kamenné a kultury s kanelovou keramikou z pozdní doby kamenné. V mladší době bronzové se objevuje kultura lužických popelnicových polí. Celkem bylo nalezeno sedm žárových polí. Z rané slovanské doby nejsou známy žádné nálezy. V období Velké Moravy pravděpodobně procházela Uherskobrodskem hlavní spojnice dvou mocenských center, Veligradu (Starého Města) a Nitry. Ve druhé polovině 9. století existovala osada v trati Korečnick jižně od města a na ni se vázalo kostrové pohřebiště. Nakolik byl sídelní vývoj po politickém zániku Velké Moravy kontinuální, nelze zatím říci.¹³

Díky své výhodné zeměpisné poloze procházely Uherským Brodem význačné obchodní cesty, z nichž nejdůležitější obchodní a vojenská byla tzv. uherská cesta neboli via exploratorum, která spojovala český stát se sousedními Uhrami. Druhou význačnou cestou byla cesta měnínská, později brněnská. Směřovala z Prahy původně na Měnín, přes Uherský Brod do Ostřihomi a do 13. století byla naší nejdůležitější obchodní cestou; dle Bedy Dudíka byla považována za nejdůležitější v dějinách Moravy vůbec.¹⁴

Povodí řeky Olšavy bylo tedy osídleno od nepaměti. V první polovině 11. století zde byla založena celní stanice Na Brodě, která je dnes plným právem považována za nezpochybnitelného předchůdce pozdějšího města. První zmínka o této osadě je v listině Jindřicha Zdíka z roku 1131, v níž jsou uváděny statky náležející olomouckému biskupství. Do druhé poloviny 13. století pak plnila úlohu příhraničního opěrného bodu a vsi. První písemnosti vztahující se k založení města jsou velmi sporné, a proto nezbývá, než se spokojit s datací první poloviny 11. století. Poněkud lépe jsme zpraveni o vybírání zdejšího mýta. První zmínka o vybírání mýta se vztahuje k roku 1048. To naznačuje, že v období

¹³ KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 7.díl.* Praha 2008, s. 848-849.

¹⁴ KOLEKTIV AUTORŮ: *Uherský Brod – minulost a současnost slováckého města.* Brno 1971, s. 43-44.

krále Břetislava I. se u brodu na řece Olšavě připomíná obchodní cesta již v polovině 11. století.

Významným mezníkem v historii Uherského Brodu se stal rok 1272. Městu bylo propůjčeno užívání práva hlubčického, jež patřilo do širšího komplexu severoněmeckého právního okruhu magdeburského.¹⁵ Postupně udělil král městu další privilegia (např. osvobození od placení mýta ve všech svých zemích z roku 1275, kdy se v listině vydané v Olomouci poprvé vyskytuje název "Brod Uherský").¹⁶ Vzhledem ke své hraniční poloze muselo město čelit vpádů Kumánů, z nichž nejničivější byl v roce 1304.¹⁷ Navzdory tomu po celé 14. století se Uherskému Brodu vedlo dobře. Roku 1426 bylo město dobyto husity, kteří zde přebývali po dobu jednoho roku a město značně oslabili. Avšak roku 1435 udělil městu moravský markrabí Albrecht privilegium pečeti červeným voskem.¹⁸ Město také profitovalo udělením nového výročního trhu Jiřím z Poděbrad 5. října 1464. Tento výroční trh probíhající na svátek Panny Marie (15. srpen) a dále na sedm dní před i po tomto svátku společně s dřívějším trhem na Tři krále přinášel do městské pokladny jistě nezanedbatelný příjem. Slibný vývoj byl však náhle přerušena válkou vedenou mezi Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem Korvínem.¹⁹

Rokem 1506 nastává nová etapa ve vývoji Uherského Brodu. Město doposud královské, s významem obchodního centra a strategickou polohou na hranicích s Uhrami, pokleslo mezi města poddanská. Stalo se tak rozhodnutím krále Vladislava II., který daroval Uherský Brod Janu z Kunovic a jeho potomkům. Jan z Kunovic do výsad města nijak vážněji nezasahoval, naopak, práva samotných měšťanů ještě rozšířil.²⁰ Roku 1512 udělil král Vladislav II. městu výsadu konat tzv. kopáčský frejunkt. Díky tomuto oprávnění mohli všichni měšťané šenkovat víno i v době podzimního obdělávání vinohradů. Kromě pivovarnictví, tak vzrůstalo v Uherském Brodě i vinařství. Roku 1516 udělil Vladislav II. privilegium dalšího výročního trhu na den po svatém Lukáši, tedy na 18. října.²¹ Roku 1573 byly vydány artikule Jetřichem z Kunovic, které upravily poměry mezi majiteli vinic a měšťany s právem vařit pivo. Závazně stanovovaly měšťanům věnovat se pouze jedné ze zmíněných živností. Na významu také nabývala řemesla, která se od konce 15. století stále

---

¹⁵ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 26–28.

¹⁶ KOL. AUTORŮ: *Uherský Brod...*, s. 55.

¹⁷ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 33.

¹⁸ VOLNÝ, Řehoř: *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch, statistisch und historisch geschildert. Bd. 4, Hradischer Kreis. Brno, 1846*, s. 108-109.

¹⁹ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 54.

²⁰ Tamtéž, s. 60.

²¹ KUČERA, J.: *Paměti král. města Uh. Brodu...*, s. 85-86.

více zdokonalovala, což s sebou přinášelo nutnost jejich organizace do profesních společenstev – cechů.

Počátky cechovních zřízení, ačkoli o nich nemáme podrobnějších zpráv, je nutno klást snad již do druhé poloviny 15. století. První psané artikule jednotlivých cechů a první písemné zmínky o nich však máme k dispozici až z druhé poloviny 16. století. Nejstarší dochované artikule jsou cechu zámečnického a pocházejí z roku 1568. S cechy kovářským, kolářským a bednářským se můžeme setkat již v roce 1574, kožešnickým v roce 1575, kloboučnickým v roce 1576 a soukenickým v roce 1578. Ve druhé polovině století vzrůstají i obchodní kontakty. Doložen je obchod mezi Uherským Brodem a vzdálenějšími městy v Českém království, jako Praha, Prachatice, Domažlice, i podstatně bližšími moravskými, Brnem a Olomoucí. Sami kupci a obchodníci udržovali snad nejčilejší obchodní styky s městy v oblasti Horních Uher.²²

Roku 1605 bylo město vystaveno vpádu Tatarů a Turků. Nedlouho potom, v roce 1606, bylo sužováno morovými útrapami.²³ V roce 1609 zemřel Arkleb z Kunovic, panství připadlo jeho synům. Syn Jetřich byl však značně zadlužen, a tak v roce 1611 panství odkoupil Oldřich z Kounic.²⁴ Ačkoli nijak zásadně do vývoje města nezasáhl, je jeho osoba významná tím, že se jednalo o posledního držitele, který potvrdil městu jeho stará práva a výsady.²⁵

V 17. století bylo město zmítané válkou, konfiskacemi, vystěhovalectvím a přílivem nového obyvatelstva. Do města přicházeli noví obyvatelé katolického vyznání, stejně tak židovské rodiny.²⁶ Roku 1680 postihla Uherský Brod další morová epidemie, která sem byla zavlečena z Trenčína. Město v následujících třech letech trpělo i uherskými vpády. K samotnému městu přijela uherská vojska 14. července 1683. Byla zničena značná část města a zemřelo 268 osob, mezi nimi i purkmistr města Václav Manšvet, ale i učni a tovaryši z cechu kožešnického, zámečnického a ševcovského.²⁷

Devadesátá léta 17. století znamenala pro město určitý hospodářský i kulturní vzestup. Období svého znovuzrození zaznamenávala také dříve výnosná řemesla: v roce 1692 byl obnoven cech krejčovský, v roce 1694 cech kožešnický a roku 1696 cech zámečnický. Nicméně tomuto pozvolnému oživení městského hospodářství stála v cestě ještě vážná překážka v podobě písemného ustanovení bezvýhradné poddanské závislosti

---

²² TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 62.

²³ KUČERA, J.: *Paměti král. města Uh. Brodu...*, s. 115-116.

²⁴ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 71.

²⁵ Tamtéž, s. 90.

²⁶ Tamtéž, s. 95.

²⁷ KUČERA, J.: *Paměti král. města Uh. Brodu...*, s. 300-306.

obyvatel města na vrchnosti. Proto přistoupila městská rada, vedená primátorem Václavem Hájkem a syndikem Václavem Františkem Letochou, k vyhotovení žádosti adresované hraběti Dominiku Ondřejovi z Kounic, v níž žádala, aby město propustil z *člověčenství*. Hrabě této žádosti 12. dubna 1700 vyhověl vydáním německy psané listiny, kterou zároveň ustanovil primátora svým zástupcem ve městě.²⁸

Roku 1709 bylo město opět v obležení uherských vojsk. Netrvalo dlouho a roku 1742 bylo znovu v obležení, tentokrát pruského vojska, které ho během 3 dnů zcela vyplnilo.²⁹ V 18. století zažíval Uherský Brod stagnaci. Sedmiletá válka v letech 1756–1763, vedená mezi Rakouskem a Pruskem, způsobila Uherskému Brodu v přenesené formě nemalou zátěž v podobě zvýšené kontribuce. V letech 1746–1794 byl držitelem města Václav Antonín z Kounic – Rietbergu, který byl stále více zaneprázdňen svojí politickou činností ve službách státu, a tak přenechával správu svých statků vrchnostenským úředníkům.³⁰

Napoleonské války a pozdější nucená správa, uvalená na celé kounicovské panství, přináší v první polovině 19. století Uherskému Brodu období dlouholeté ekonomické stagnace. Situaci ještě zhoršovala katastrofální neúroda ve dvacátých letech a rozsáhlá epidemie cholery v letech 1831–1832, které jen ve městě podlehl 231 osob.³¹

V druhé polovině 19. století se Uherskobrodsko stalo součástí kraje Hradištského a město samo bylo určeno za sídlo okresního hejtmanství. I nadále zůstával Uherský Brod centrem řemeslnicko-obchodnické a zemědělské oblasti, průmyslová výroba sem pronikala jen velmi těžce. Určitým průlomem do výrobních vztahů bylo vydání živnostenského řádu v roce 1859, jehož existence odbourala poslední přežitá zbytky starobylého cechovního zřízení. Rozvoji řemesel tak napomáhala jak nově ustanovená živnostenská společenstva, tak i záhy po vydání řádu nově zakládané živnostenské pokračovací školy. Ještě v osmdesátých a devadesátých letech byl patrný mezi živnostníky nezanedbatelný vliv těchto společenstev, mezi nimiž lze spatřovat jako nejvýznamnější společenstva obuvníků, stolařů, bednářů, zámečnicků. Mimo ně působila také smíšená společenstva, která soustřeďovala jednotlivé řemeslníky nejen z Uherského Brodu, ale i z nedalekého okolí.³²

Jako sídlo okresního hejtmanství, okresního soudu a správy kounicovského velkostatku udávala městu v polovině 19. století typický ráz převážně německá úřednická

---

²⁸ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 110.

²⁹ VOLNÝ, Ř.: *Die Markgrafschaft Mähren...*, s. 113.

³⁰ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 126.

³¹ Tamtéž, s. 130.

³² Tamtéž, s. 138-139.

vrstva, řemeslníci a živnostníci. Specifikem německého živilu byli bohatí židovští obchodníci, v jejichž rukou se soustřeďovala převážná část stávajících obchodních aktivit. Roku 1848 se dostal uherskobrodský velkostatek do vlastnictví české větve rodu Kouniců. Ti měli velkostatek v držení až do roku 1919, kdy jej zdědil maďarský šlechtic Josef Palffy.³³

---

³³ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 140-141.

4. Charakteristika města

Vybudování Uherského Brodu odpovídalo plánu Přemysla Otakara II., jehož cílem bylo zakládání nových a opevňování starších měst a hradů podél východní hranice území spadajících pod jeho mocenský vliv. Samo město se tak stává od roku 1272 součástí širší soustavy pohraničních měst, mezi něž patřilo například nedaleké Uherské Hradiště (založeno roku 1257), dolnorakouský Marchegg a štýrský Radkersburg.³⁴

Město, které bylo koncipované jako opevněné, chránící proti uherskému nebezpečí, patří k nejpozoruhodnějším středověkým městským lokacím v českých zemích nejen pro své rozměry, ale i urbanistickou kompozici. Zatímco ve vnitrozemí jsou naddimenzované ústřední prostory především znakem agrárních městských založení, v případě Uherského Brodu lze mimořádnou rozlohou náměstí i samotného města vysvětlit především jeho roli pohraniční vojenské pevnosti, shromažďovacího střediska, zásobovací základny vojsk a východiska pro válečná tažení do Uher. Uherskobrodské náměstí kromě své tržní funkce umožňovalo soustředění početného vojska, které bylo možno v areálu města ubytovat.³⁵

V čele města byl rychtář, kterého volil sám panovník, resp. markrabě moravský. K prvotnímu vývoji rychtářského úřadu chybí písemné doklady. Lze ale konstatovat, že dědičná městská rychta byla vybudována v souvislosti se založením města a že ji snad obdržela osoba pověřená jeho založením (lokátor). Jako královský zástupce měl rychtář v počátečním období vývoje městského zřízení sledovat dodržování právního řádu, což znamenalo, že dohlížel na městské soudnictví, předsedal městskému soudu a soudní poplatky, z nichž si nechával podíl, odváděl královské komoře. Záhy se však ukázalo, že exponovaná poloha města při zemské hranici vyžaduje ustanovit novou funkci královského hejtmana, který by měl na starosti obranu před vnějším nepřítelem. Poprvé je zmiňován královský hejtman kolem roku 1322. Ustanovením královského hejtmana dochází k oslabení rychtářovy pozice.

Samostatný prvek v řízení města se projevuje především v utváření městské rady. Ta měla dvanáct členů (konšelů), kteří se po měsíci střídali v předsednictví rady. Předsedající konšel byl nazýván purkmistrem a byl po rychtáři druhou nevýznamnější osobou. Městská rada se soustřeďovala na hospodářské záležitosti, dohled nad veřejnými

---

³⁴ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 28.

³⁵ KUČA, K.: *Města a městečka...*, s. 650.

pracemi a trhovými záležitostmi. Rada byla vždy potvrzována panovníkem nebo moravským markrabětem.³⁶

Centrem obchodu a směny zboží bylo náměstí (dnes Masarykovo náměstí), které bylo uprostřed města. Na náměstí se koncem 18. století konalo pět výročních trhů a jeden týdenní. Výroční trhy se konaly v den Nanebevzetí Panny Marie, Zjevení Páně a Nanebevstoupení Páně a sedm dní před a po těchto svátcích. Další trh byl na den sv. Judy a Šimona (nahradil výroční trh na den sv. Lukáše). Pátý trh se konal ve středu před Květnou nedělí. Týdenní trh se konal každý čtvrtek. Tyto trhy potvrdil Uherskému Brodu císař František I. v roce 1793.³⁷

Mlýnů bylo v Uherském Brodě celkem šest: Korečnický, Žabinec a Trdlův, které poháněla řeka Nivnička. Mlýny Škulovec a Bajovec napájela mlýnská strouha z Nivničky a Trávnícký mlýn s valchou ležel na mlýnské strouze z Olšavy.

V Uherském Brodě bylo 47 šenkovních domů, které měly právo šenkovat o pěti výročních trzích a po celý rok. Vrchnost jim však dávala k šenku po každém výročním trhu 2 sudy vína a o sv. Janu 10 sudů, takže vlastní šenk byl zcela zastaven. V roce 1671 bylo v Uherském Brodě 420 domů. Příslušníci židovské komunity obývali na předměstí 90 domů. Do uherskobrodského panství patřilo celkem 15 vsí (Těšov, Újezdec u Luhačovic, Šumice, Suchá Loz, Korytná, Vlčnov, Veletiny, Hradčovice, Lhotka, Březová, Nedachlebice, Polichno, Havřice, Drslavice a Maršov).³⁸

---

³⁶ TOMEČEK, R.: *Uherský Brod...*, s. 33-35.

³⁷ SOKA Uherské Hradiště: Archiv města Uherský Brod, inv. č. 31.

³⁸ MATĚJEK, František: *Lánové rejstříky hradištského kraje z let 1669-1671*. Uherské Hradiště 1984, s. 24-29.

5. Vývoj cechovníctví v českých zemích

První cechovní organizace se utvářely již ve středověku. V prvních zprávách se o řemeslnických organizacích hovoří jako o bratrstvech, ceších a pořádcích. Zikmund Winter i Bedřich Mendl soudili, že nejde o pojmy totožné. Pod pojmem bratrstva viděli dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané původně z náboženských důvodů a neprosazující povinnou příslušnost mistra k cechu jako podmínku k provozování živnosti. Pod pojmem cech chápali řemeslnickou korporaci, jejímiž členy museli být všichni příslušníci řemesla a pod pojmem pořádek rozuměli nucené organizace řemeslnictva, založené městskou správou z důvodů organizačních k vojenským a jiným podobným účelům.³⁹

Hlavním principem cechů byla ochrana práv výrobního oboru vzhledem k místnímu trhu a z tohoto hlavního principu vyplývaly i jednotlivé charakteristické rysy cechovní soustavy. Příslušníci cechu si činili monopolní právo na odbyt svých řemeslných výrobků a řemeslné práce v rámci lokálního trhu, kontrolovali kvalitu dovezených cizích výrobků a zajišťovali si přednostní práva na nákup surovin. Stejně tak upravovali vztahy uvnitř cechu k místnímu trhu.⁴⁰ Základní ustanovení o fungování a postavení cechu se nazývala statuta neboli artikule. Dle Josefa Janáčka většina těchto řemeslnických statut obsahovala následující shodné body bez ohledu na jejich skutečné pořadí:

1. Zdůraznění zbožnosti řemeslníků.
2. Ustanovení o práci řemeslníka a o jeho poměru ke spotřebiteli.
3. Ustanovení organizačního charakteru.
4. Ustanovení o propůjčení živnostenského práva.
5. Ustanovení o tovaryších.⁴¹

Mezi prvními, kteří si nechali stvrdit své organizované společenství od městské rady a rychtáře, patřili krejčí na Starém Městě pražském. Stalo se tak v roce 1318. Nedlouho potom je následovali zlatníci, platněři, soukeníci. V roce 1337 si nechalo svá práva potvrdit společenstvo řezníků od krále Jana Lucemburského.⁴² Ovšem vyspělý ráz

---

³⁹ JANÁČEK, Josef.: *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963, s. 98–99.

⁴⁰ Tamtéž, s. 103–104.

⁴¹ Tamtéž, s. 156–159.

⁴² WINTER, Z.: *Dějiny řemesel...*, s. 186–191.

řemeslnických statut v první polovině 14. století nasvědčuje tomu, že počátky řemeslnických organizací ve městech musíme klást již do konce 13. století.⁴³ V polovině 14. století šel rozvoj cechovních zřízení v českých zemích klidnou cestou, na druhou stranu byl poněkud prudký a bezohledný; na Moravě držel cechy takřka v hrsti markrabí, v Čechách Karel IV. přenechával dohled městským radám, které se dohadovaly s cechy o pravomoci.⁴⁴ Husitské války naproti tomu do značné míry přispěly k prosperitě řemesel, zejména určitých výrobních oborů, sloužících k zásobování vojenských oddílů. Největším nárokům byla vedle řemesel oděvních a potravinářských podrobena řemesla kovodělná.⁴⁵

Zásadním zásahem do činnosti cechů byl rok 1547. Po neúspěšném povstání královských měst proti panovnické moci, vydal Ferdinand I. rozhodnutí o zrušení cechů. Ačkoliv panovník ponechal cechům jejich dosavadní vnitřní pořádky, odebráním privilegií je na dlouhý čas postavil do zvláštního stavu právní nejistoty. Zbavil je všech cenných výsad, které měly veřejnoprávní ráz. Také jim odňal právo určovat cenu jejich výrobků, toto si ponechal sám.⁴⁶ Avšak důsledkem nebylo jejich definitivní ukončení, nýbrž se jednalo zejména o opatření namířené proti městským svobodám a řemeslníkům. Ti tak byli podřízeni přísnějšímu dohledu.

Dalším těžkým zásahem do hospodářského rozvoje země byla pobělohorská vlna emigrace a třicetiletá válka. Cechy se svou tradiční vnitřní strukturou a organizací se staly brzdou hospodářského rozvoje, nestačily a ani nemohly konkurovat nově vznikajícím a vládou podporovaným manufakturám, na jejichž ochranu byla vydávána privilegia namířená proti cechovní výrobě.⁴⁷ V roce 1689 byl vydán výnos, který přenášel některé složky cechovní pravomoci na příslušné úřady. Zejména se nesměly udělovat cechovní výsady bez dohody s úřadem, byly omezeny cechovní poplatky, odstraněny nákladné cechovní hostiny a k mistrovským zkouškám mohli být připuštěni i tovaryši mladí a neženatí. Tyto snahy vyvrcholily vydáním generálních cechovních artikulí v roce 1739, které shrnují opatření starších patentů, zejména z let 1725, 1731 a 1732.⁴⁸ Do čela jednotlivých cechů byli namísto dosavadních představených, starších přísežných mistrů, dosazováni magistrátem jmenovaní cechovní inspektoři, jako jeden z projevů kontroly dodržování jednotlivých nařízení. V letech 1742–1778 byly vydávány další speciální

---

⁴³ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje řemeslné výroby...*, s. 100–101.

⁴⁴ WINTER, Z.: *Dějiny řemesel...*, s. 209.

⁴⁵ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje řemeslné výroby...*, s. 124–125.

⁴⁶ KARLOVÁ, Zdeňka: *Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547*. Praha 1934, s. 22.

⁴⁷ EBELOVÁ, Ivana: *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001, s. 17.

⁴⁸ PETRÁŇ, Josef: *Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70.–90. letech 18. století*. Praha 1990, s. 50–51.

pořádky pro jednotlivé cechy, u nichž se v podstatě jednalo pouze o přizpůsobení „generálií“ lokálním, ale především oborovým specifickým jednotlivých řemesel.⁴⁹

Živnostenské úpravy byly dovršeny v roce 1776, kdy byly živnosti rozděleny do tří kategorií:⁵⁰

1. Živnosti policejní: celkem 25 živností obecně rozšířených. Sem spadaly především potravinářské živnosti a některá řemesla jako kováři, zámečníci, truhláři apod. Právo měšťanské a mistrovské udílela vrchnost nebo magistrát. Tyto živnosti byly postaveny zcela pod státní kontrolu a byly povinně organizovány cechovně.
2. Živnosti komerční: celkem 86 živností ekonomicky méně významných, ale mnohé z nich byly významné kulturně. Udržely si zbytky cechovních práv, např. právo udílet mistrovství a byly organizovány povinně cechovně.
3. Živnosti svobodné: celkem 40 živností. Neměly povinnost se organizovat cechovně, právo provozovat živnost uděloval po splnění základních formalit příslušný politický úřad. K těmto živnostem patřila zejména umělecká řemesla a některé živnosti další, především ty, které měly již ve středověku charakter svobodné živnosti (knihařství) nebo jejichž provozování vyžadovalo speciální znalosti (mydlářství, plavectví apod.).⁵¹

Pravomoci a vlastní podstata cechů se postupně stále více omezovala jen na funkce sociální a charitativní a z hlediska praktické činnosti na funkci jakéhosi garanta kvality řemeslné výroby a odborné přípravy řemeslné výroby.⁵² K výslovnému zrušení cechů u nás došlo poměrně pozdě, až roku 1859. Ve Francii byly cechy zrušeny v roce 1791 a v Rusku v roce 1816. Dne 20. prosince 1859 byl u nás vydán živnostenský řád, kterým se rušila cechovní organizace a zavedla svoboda podnikání, rozšířená na většinu řemeslnických a kupeckých živností. Každý bezúhonný a svéprávný člověk měl právo provozovat řemeslo; stačila k tomu ohláška na příslušném úřadě. Brzy poté se ukázalo, že svoboda produkce postrádá pevnou páteř organizace, jaká držela cechy. Proto byla založena živnostenská společenstva, sdružující povinně všechny, kdo chtěli nějaké řemeslo provozovat. Neměla však řád obdobný starému cechovnímu řádu.⁵³ Úkolem živnostenských společenstev byla podpora humanitních, hospodářských a vzdělávacích

---

⁴⁹ EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovská stavební řemesla...*, s. 17-18.

⁵⁰ Zdeněk Martínek uvádí dělení řemesel pouze na obory komerční a policejní. V Tereziánském katastru byla užívána též jiná klasifikace řemesel, a to do pěti tříd podle předpokládané výnosnosti a podle těchto tříd byla poté stanovena výše zdanění. Viz MARTÍNEK, Z.: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III*, s. 35.

⁵¹ PETRÁŇ, J.: *Počátky českého národního obrození...*, s. 52.

⁵² EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovská stavební řemesla...*, s. 18.

⁵³ HÁLOVÁ – JAHODOVÁ, Cecílie: *Umění a život zapomenutých řemesel*, Praha 1955, s. 34.

zájmů členstva, podpora a zřizování živnostenských škol, pořádání odborných kursů apod. Nezastupitelnou funkci měla společenstva i při výchově řemeslnického dorostu.⁵⁴

---

⁵⁴ JANÁK, Jan; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005, s. 288.

6. Generální cechovní patent⁵⁵

Počátkem 18. století docházelo do českých zemí k pronikání myšlenek merkantilismu. Vláda se snažila podpořit zakládání manufaktur a připravovala reformy, které by podpořili zahraniční obchod, který je jedním ze základních myšlenek merkantilismu. Překážku těchto reforem spatřovala vláda v cechovních zřízeních, proto byl vydán generální cechovní patent. Stalo se tak ve Vídni 16. listopadu 1731.⁵⁶

V jeho úvodu Karel VI. sděluje, že jsou vydány k zlepšení fungování cechů, mezi kterými panuje značný nepořádek. Hned v prvním bodě patentu byla výrazně omezena jejich pravomoc. Cechovní schůze se měly konat pouze v přítomnosti deputovaného, v královských městech z magistrátů, jinde podle uvážení vrchnosti, za nedodržení hrozila pokuta 20 tolarů. Shromáždění a autonomie cechovních pořádků byla tak citelně omezena. Zároveň směly platit pouze cechovní artikule, které byly podepsány panovníkem. Ostatní artikule byly prohlášeny za neplatné. Dále bylo cechům dle šestého bodu zakázáno dopisovat si mezi sebou bez dozoru a vědomí vrchnosti. Tento bod rušil také rozdíl mezi cechy hlavními a vedlejšími. Právo zřizovat cechy měl pouze panovník. Tovaryšům bylo rovněž zapovězeno zřizovat vlastní tovaryšská bratrstva. Na to navazoval dvanáctý bod patentu, který odejmul pravomoc sepisovat tovaryšské artikule. Osmý bod patentu odňal cechům pravomoc pokutovat provinilce. Jurisdikce se dostala do rukou vrchnostenským zástupcům. Těžké přečiny mohly být potrestány odnětím řemeslnických nástrojů či dokonce pozastavením živnosti. V devátém bodu vystupuje stát proti zažitým cechovním i tovaryšským obyčejům. Dvanáctý bod shledával vyhotovení některých mistrovských kusů jako nákladnou a neúčinnou záležitost, proto se měli zhotovovat jen mistrovské kusy užitečné a potřebné (u stavebních řemesel mohla být mistrovská zkouška teoretická. Mistři posuzovali stavební výkres, který uchazeč musel obhájit). Kdyby však vznikl spor, zda bylo dílo dobře zhotoveno, měly to posoudit nezainteresované osoby. Pokud se mistr přestěhoval, nemusel už v novém místě zhotovovat nový mistrovský kus. Velmi důležitý je i bod 13, kde se hovoří o ceně za výrobek a také o denní mzdě. Mistrům už bylo zakázáno se mezi sebou navzájem radit o ceně a kupcovat. Dále bylo zrušeno právo cechu určovat si počet mistrů a tovaryšů. Vrchnost mohla i proti vůli cechu přidělit víc tovaryšů.

Z uvedeného nástinu je zřejmé, že rokem 1731 pozbyly cechy své autonomie, a to jak v oblasti hospodářské, tak i organizační a soudní. Vzhledem k různorodosti cechovní

⁵⁵ AHMP: Sběrka rukopisů. Knihy cechovních artikulů, statut, panovnických privilegií, sign. 3512.

⁵⁶ PŮLPÁN, Karel: *Nástin českých a československých hospodářských dějin. Díl I.* Praha 1993, s. 65.

soustavy nebyl patent schopen obsáhnout všechny zvyklosti konkrétních cechů, proto byly vydány v roce 1739 generální cechovní artikule.

7. Generální cechovní artikule⁵⁷

Jak již bylo uvedeno výše, generální cechovní artikule, nazývané někdy také zkráceně „generálie“, navazovaly na generální cechovní patent z roku 1731, který nebyl schopen pojmut všechny zvláštnosti a problémy cechovních zřízení. Obsahovaly celkem 61 článků a každý cech musel vlastnit jeden výtisk (pokud se jednalo o oblasti české, tak v češtině, v německých oblastech v němčině a ve smíšených oblastech v obou jazykových verzích). Oproti generálnímu cechovnímu patentu byly tak značně obsáhlejší. Cechy zde byly členěny do 4 tříd. V menších městech tzv. 3. a 4. třídy platí artikule v celé své podstatě. To bylo pro cechy i finančně výhodné, neboť nemusely platit za schválení nových artikulů. Větší města tzv. 1. a 2. třídy, pokud by uznala nějaké skutečnosti, které by mohly být užitečné pro jejich řemeslnickou činnost, mohla se obrátit na vrchnost či magistrát o napravení. Těmto artikulím se říkalo „obzvláštní“. Obsah generálních cechovních artikulů byl členěn do šesti bodů:

1. O učních

Artikule 1 - 9 se týkaly učňů. Učeň musel být katolík, ve Slezsku se připouštělo i augsburské vyznání. První artikul se týkal přijetí učně do řemesla, který byl přijat na kvartálním shromáždění. U mistra měl zůstat po dobu šesti neděl.⁵⁸ Pokud byl učeň způsobilý pro výkon daného řemesla, odevzdal do cechovní pokladnice svůj křestní list, vrchnostenské povolení a 3 zlaté. Za zapsání do cechu zaplatil ještě učeň 35 krejcarů, obnos pro posla činil 15 krejcarů. Třetí artikul se týkal doby učení; ta činila dva až tři roky dle daného řemesla.⁵⁹ Mistrovští synové museli splnit též stejný čas. Učedník rovněž nesměl odejít od svého mistra, hrozilo mu propadnutí vložených peněz. Po uplynutí učňovské doby měly být tyto artikule učni přečteny, taktéž učeň obdržel učňovský list a byl prohlášen za tovaryše.

2. O tovaryších

Další ustanovení se týkala tovaryšů, konkrétně artikule 10 – 24. Desátý artikul se týkal otázky tovaryšského vandru, k tomu tovaryš potřeboval doklad o řádném zplození,

---

⁵⁷ AHMP. Sběrka rukopisů. Knihy cechovních artikulů, statut, panovnických privilegií, sign. 3532.

⁵⁸ Tato doba se někdy označovala jako „košť“.

⁵⁹ U učně pekařského, tesařského, provaznického, perníkářského, hrnčířského činila tato doba dva roky. U řemesla zlatnického, kožešnického, kamenického, jirchářského a hodinářského to byly čtyři léta. Pro zbylá řemesla platila výuční doba tři let.

uložený v cechovní truhlici a výuční list. Pokud byl tovaryš poddaný, musel si vyžádat potvrzení – povolení od vrchnosti. Následující artikul upravoval dobu vandru v menších v městech 3. a 4. třídy, která se lišila dle daného řemesla. Pro pekaře, sládky, řezníky, příkrývače, perníkáře, tesaře a hrnčíře činila dva roky, pro zlatníky, kameníky, jircháře a hodináře čtyři roky. Pro řemesla výše neuvedená činila tato doba tři roky. Pokud by se tovaryš nemohl vydat na vandr ze zdravotních či jiných závažných důvodů, mohl vandrovni léta odpracovat u mistra, u kterého sloužil v učení, avšak dvakrát tak déle. Dobu vandru bylo možné také odložit. Vše muselo být ale ohlášeno u cechovního komisaře. Tovaryš se musel nejprve ohlásit v cechovní hospodě a zajistit si místo. Pokud by zde žádné místo nezískal, měl pokračovat ve vandru dále. Při vyhovění žádosti musel odevzdat všechny potřebné dokumenty (výpisy z listu o řádném zplození, vyučení) do cechovní pokladnice. Tovaryš, který by žádal od mistra výpověď, to měl oznámit minimálně osm dní předem. Pak měl čtvrt léta vandrovat, než byl přijat k jinému mistru. Ve městech 3. a 4. třídy mohlo být tovaryšovi dovoleno přejít od jednoho mistra k druhému za podmínky, že s ním řádně ukončil smlouvu. Ve větších městech (Praze, Brně, Olomouci a Vratislavi) mohl tovaryš po vypovězení u mistra dál vandrovat a k jinému mistru vstoupit. Tovaryšům bylo zakázáno svítit „modré pondělí“ pod pokutou poloviční nebo i celé týdenní mzdy, ani v jiný všední den však neměl zahálet. Pokud by tyto skutečnosti mistr nepřednesl na cechovním pořádku, mohl být pokutován a to až dvojnásobně, než byl plat tovaryše.

Dvacátý artikul se věnoval šenkovním řemeslům. Následující artikul se týkal zákazu tovaryšských bratrstev, jak již bylo ustanoveno v článku 6 generálního cechovního patentu. Tovaryši rovněž nesměli vlastnit pečeť. Byla zakázána tovaryšská shromáždění, zvláštní tovaryšské artikule či pokladnice. Pokud by se tovaryš správně nechoval a chtěl město opustit, nemělo se mu vydávat vysvědčení.

3. Artikule o mistrech, mistrovském kusu

Jsou obsaženy artikulemi pod čísly 25-43. Tovaryš, který se vrátil z vandru a žádal být mistrem v místě, kde se vyučil, musel přinést atest o vykonaném vandru a vejhostní list od vrchnosti. Ostatní dokumenty (výuční list, list o řádném zplození) byly uloženy v pokladnici cechu v místě vyučení. Artikul č. 26 se zabývá mistrovským kusem. Ten byl kontrolován cechovním komisařem, staršími cechmistry a dalšími mistry. Malé chyby mohly být prominuty oproti mírné pokutě. Pokud byl mistrovský kus zavrhnut, musel se takový řemeslník vydat k dalšímu tovaryšskému vandru, aby se zdokonalil ve své profesi. Pokud byl mistrovský kus shledán kladně, žádal uchazeč o městské právo.

Hodování neboli svačiny a mistrovské obědy při udělení mistrovského kusu byly zamítnuty artikulem 30. Na místo toho se měla polovina z částek uvedených v artikulu 31 dát do cechovní pokladnice. Výše poplatku při zápisu do knihy činila jeden zlatý a deset krejcarů, obnos pro posla byl 35 krejcarů. Mistři cechu mlynářského, mydlářského, řeznického, soukenického, jirchářského a koželužského platili vstupní poplatek 15 zlatých. Zedníci, tesaři, kameníci, kováři, zámečníci, pekaři, koláři, bečváři, truhláři, kožešníci a sedláři platili 12 zlatých a 30 krejcarů. Ostatní řemesla platila po deseti zlatých. Vdovy po mistrech, jejich synové a dcery platili pouze poloviční částku.

Dle artikulu 35 nemělo být mistru dovoleno provozování další živnosti a obchodu. Další artikul upravoval způsoby chování mezi mistry navzájem. Cizí řemeslníci nesměli přinášet své zboží na týdenní trhy, kromě veřejných jarmarků, pod pokutou zabránění zboží (artikul 40). Zemřel-li mistr nebo jeho žena, dítě, tovaryš či učedník, na pohřeb se museli dostavit zbylí členové cechu, jinak by byli pokutováni. Na to pamatoval artikul 43.

4. O mistrovských vdovách

Mistrovským vdovám jsou věnovány pouze dva artikuly, tj. 44 a 45.

Vdova po mistru mohla nadále provozovat řemeslo. Omezením bylo, že si musela vzít za manžela muže z cechovního pořádku. Pokud si chtěla vzít za manžela tovaryše, ten se musel neprodleně ucházet o mistrovské zkoušky.

5. O cechovní organizaci a peněžité sbírky

Zabývají se jimi artikule 46-54. Cechovní shromáždění se mělo scházet čtyřikrát ročně za přítomnosti cechovního komisaře či inspektora. Kdo z členů cechovního pořádku se nemohl shromáždění zúčastnit, musel se včas řádně omluvit. Kdo tak neučil nebo přišel pozdě, měl být pokutován dle artikulu 47. Při každém cechovním shromáždění museli mistři a tovaryši platit určitou peněžitou částku, netýkalo se to cechmistrů.

6. O starších cechmistrech a cechovní pokladnici

V 56. artikulu bylo ustanoveno, že vždy jeden klíč od cechovní pokladnice má být odevzdán cechovnímu komisaři či inspektorovi. Do pokladnice se měly odevzdávat příjmy, pokuty i patřičné listy (výuční listy tovaryšů, vejhostní listy, listy o řádném zplození), taktéž cechovní pečeť a jiné vybrané peníze. Při každém kvartálním shromáždění měl starší cechmistr předložit stav pokladnice ke kontrole komisaři. Peníze z cechovní pokladnice patřily na nepostradatelné útraty cechu. Se zbylými penězi se nakládalo dle dobrozdání

vrchnosti, která si je však pro sebe nesměla ponechat. Podle článku 59 náležela komisaři či inspektorovi za jeho práci odměna z pokladních peněz. Články musely být jednou ročně, vždy při posledním kvartálním shromáždění, čteny. Stejně tak generální cechovní patent.

Během jednoho desetiletí prošly cechy výraznými změnami. Jejich největší síla, která byla právě v autonomii, byla citelně narušena. Cechovní organizace se dostaly pod dozor vrchnostenské správy a magistrátů. Nepovolovalo se mezi cechy navzájem komunikovat. Cechovní patent zrušil právo cechu stanovit si počet mistrů a tovaryšů. To velmi narušilo jejich hospodářskou nezávislost a stabilitu. Cechům bylo odepřeno trestat provinilce dle vlastního uvážení. Tato výsada byla předána vrchnostenské jurisdikci a magistrátu. Avšak ctily se presumpce nevinoty. Provinilec se mohl i odvolat k vyšší instanci. Byly zapovězeny všechny tradiční obyčeje, které provázely cechy od středověku.

Generální cechovní články navázaly na cechovní patent. Tento pokus o unifikaci všech cechů se však zcela neprosadil. Současně s úpadkem a formalizací cechů začal i rozvoj manufakturního podnikání. Cechy tak byly probuzeny k větší aktivitě.⁶⁰

Jak je na první pohled patrné, že generální cechovní články byly značně rozsáhlejší oproti cechovnímu patentu. Pro města 3. a 4. třídy se staly jedinými platnými články. Cechům tak odpadla starost a průtahy při potvrzování svých nových článků u vrchnosti. Tato povinnost zůstala pouze u cechů ve větších městech 1. a 2. třídy. Na rozdíl od cechovního patentu byla pevně stanovena doba vyučení, vandrovní léta a peněžní povinnosti za vykonání mistrovského kusu. Fenomén cechů byl natolik silný, že jejich vydání dvou zmíněných listin nezlomil, jinak by nebyly schopny pokračovat až do roku 1859.

Náhradou za cechy se tehdy stala živnostenská společenstva. Jejich konstituování přikazoval živnostenský řád z roku 1859, který byl výsledkem liberalistické koncepce prosazované ministrem Bruckem. Proti jejich obligatornímu vytváření se však postavili němečtí liberálové, zejména proto, že jejich členy měli být i průmyslníci (továrníci), a nikoli jen živnostníci, a společenstva byla tak vytvářena jen zcela ojediněle. Teprve tzv. řemeslnická novela živnostenského řádu z roku 1883, která omezovala dosavadní živnostenskou svobodu, znovu přikázala jejich zřizování, tentokrát ale už bez velkých podnikatelů, takže živnostenská společenstva dostala výrazně řemeslnický ráz.⁶¹

---

⁶⁰ JANÁK, J., HLEDÍKOVÁ, Z., DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích...*, s. 220.

⁶¹ Tamtéž, s. 288.

8. Uherskobrodské cechy

Uherský Brod, původně královské město, poklesl na počátku 16. století mezi města poddanská. Lze tak konstatovat, že cechy, které zde působily, pokrývaly spíše základní potřeby města, i přesto byl obchod na vysoké úrovni. Jednalo se o menší cechy, které se mnohdy spojovaly do rajcechů. V případě mlynářského cechu dokonce vznikl k 1. září 1712 jednotný cech mlynářský hradištského kraje, došlo k sloučení cechu mlynářského uherskobrodského a uherskohradištského. Artikule novému cechu vydal císař Karel VI.⁶² Vedle zmíněného mlynářského cechu zde působili ještě kloboučníci, krejčí, kováři, koláři, bednáři, kožešníci, nákladníci, provazníci, pekaři, řezníci, ševci, tkalci, zámečníci, stolaři, hodináři, ručnickáři, soustružníci, sklenáři, kameníci, pokrývači a tesaři. U těchto cechů je dochován písemný materiál ve Statním okresním archivu v Uherském Hradišti

Počátky uherskobrodských cechů je nutno klást již do druhé poloviny 16. století. První psané artikule pocházejí z roku 1568 a jsou určeny pro cech zámečnický. Se sdruženým cechem kovářským, kolářským a bednářským se můžeme setkat v roce 1574, kožešnickým v roce 1575, kloboučnickým v roce 1576, soukenickým v roce 1578. Avšak válečné události v 17. století přinesly zánik některých řemesel. Zcela zaniklo pasířství, vačkářství. Teprve v posledním desetiletí 17. století došlo k obnovení některých profesí; byli mezi nimi mj. kožešníci, krejčí a zámečníci. V letech 1731 a 1739 vydává císař Karel VI. generální cechovní patent, resp. generální cechovní artikule. Cechy fakticky pozbyly autonomie. Byla zavedena funkce cechovního komisaře, který byl prostředníkem mezi zeměpanskými úřady a cechy. V roce 1738 se poprvé v Uherském Brodě připomíná cech hrnčířský, v roce 1741 cech tkalcovský. Z cechů a řemesel v polovině 18. století bylo nevýnosnější apatykářství, barvířství, hodinářství, jirchářství, kotlářství, lazebnictví, mydlářství a ručnickářství; že do města přicházeli zejména řemeslníci, je vidno ze zápisů z let 1708-1758, kdy městská rada přijala 247 mužských osob za měšťany; z těchto mělo 150 české příjmení, 91 německé, 3 vlašské a 3 uherské. Podle povolání byli mezi nimi 2 apatykáři, 8 bednářů, 1 cínař (od roku 1717 Vlach Jan Gibellinus), 1 barvíř, 1 dráb, 1 felčar, 1 husárník, 1 hamerník, 1 hodinář, 1 hrnčíř, 1 hřebenář, 1 chirurg, 1 jirchář, 1 tkadlec, 1 kotlář, 7 kovářů, 16 kožišníků, 5 kloboučníků, 1 knihař, 1 knoflíkář, 18 krejčích, 2 kramáři, 1 mědikovec, 2 kupci, 5 lazebníků, 2 malíři, 6 mlynářů, 5 mydlářů, 5 pekařů, 1 punčochář, 2 perníkáři, 2 ručnickáři, 3 řemenáři, 1 řezbář, 9 řezníků, 2 sedláři,

⁶² SOkA Uherské Hradiště: Cech mlynářský, Uherský Brod, inv. č. 1.

1 sítař, 3 sládci, 3 soukeníci, 15 ševců, 3 stolaři, 4 tesaři, 1 tiskař, 3 úředníci, 3 vojáci, 1 zahradník, 4 zámečníci, 7 zedníků, 1 železník u 67 osob nebylo udáno povolání.⁶³

V roce 1859 byl vydán nový živnostenský řád. Cechovní zřízení se proměnila v živnostenská společenstva. Jaký ohlas to vyvolalo v Uherské Brodě je patrné ze zápisu v kronice Jana Kučery.⁶⁴ „...*také toho roku (1859) byly zakládány spolky střídmosti, ježto kořaleční mor úžasnou měrou se šířil.*“ Druhá polovina 19. století byla v Uherském Brodě ve znamení rozepří mezi českým a německým živlem. To se odrazilo i v hospodářské oblasti města. V roce 1862 byl založen Okresní hospodářský spolek, v němž se angažovalo česky smýšlející obyvatelstvo. Protipólem se stala Řemeslnická beseda, v které se sdružovali němečtí občané. Snahou těchto spolků bylo hájit zájmy řemeslnicko-živnostenského stavu, udílet podpory členům v nemoci, při nezaviněném úrazu, úmrtí, podporovat vdovy a sirotky, vzdělávat a podporovat společenský život.⁶⁵ Kromě těchto dvou řemeslnických spolků, vznikala živnostenská společenstva pro jednotlivá řemesla.

---

⁶³ KOL. AUTORŮ: *Uherský Brod*. Brno, 1971, s. 156- 157.

⁶⁴ KUČERA, J.: *Paměti král. města Uh. Brodu*. Brno 1903.

⁶⁵ Tamtéž, s. 432-435.

9. Kožedělná řemesla

Do této skupiny řemesel spadalo v Uherském Brodě kožešnické a ševcovské řemeslo. Kožešníci se zabývali zpracováváním kůže zejména kůže ovčí, beraní a jehněčí, ale i medvědí, vlčí, liščí či kuní. Velmi ceněné byly kůže hranostajů, bobrů, jezevců, ale i křečků, svišťů, veverek, vyder atd. Řemeslník nejprve kůže promastil sádlem nebo máslem. Následovalo nasolování, máčení s otrubami, valchování a sušení. Sušená kůže se vlhčila slanou vodou, měkčila šlapáním a srst se pročešávala železnými hřebeny. Někdy pokračoval výrobní proces barvením nebo přibarvováním ve studené lázni. Z takto vzniklé kožešiny šili řemeslníci kožichy, čabraky, čepice a jiné výrobky, z odřezků pak různé tlumoky, cestovní brašny etc.⁶⁶

První ševcovské cechy jsou datovány většinou do 14. století (pražský cech je doložen roku 1361). Zpočátku byli ševci sloučeni v jednom cechu s koželuhy. Původně si ševci kůže i činili, toto privilegium však posléze ztratili. Podle některých přísných regulí bylo potřeba ševců, kteří zhotovovali novou obuv a museli být povinně organizováni v cechu, a příštipkáře (rovněž zvané vetešníky), kteří boty pouze spravovali, podráželi a přešivali. Mistrovským kusem byla zpravidla prezentace tří párů bot různých druhů.⁶⁷

9.1 Kožešnický cech

Kožešnický cech patřil k největším a nejbohatším cechům v Uherském Brodě. To souviselo s velmi častým používáním kožešinových oděvů, jednak z praktických důvodů v zimě, jednak byly kožešiny i módní záležitostí.

Fond kožešnického cechu se jako jeden z mála zachoval poměrně celistvě. V archivním fondu jsou uchovány tři úřední knihy: kniha přípovědí mistrů z let 1587-1600,⁶⁸ kniha přípovědí učňů vedená v letech 1669-1884⁶⁹ a kniha přípovědí z let 1785-1881.⁷⁰ Dále jsou ve fondu uloženy dva typáře. První pečeť je dochována z roku 1581. V pečetním poli je kosmo dělený erb. V prvním poli se nachází holubice s ratolestmi, v druhém poli je znázorněna popeličina. Nad štítem je koruna s příkrývadly,

---

⁶⁶ HRDLIČKA, Jakub, JÁSEK, Jaroslav, HRUBÝ, Vladimír: *Pět století řemeslné symboliky*. Praha, 1999, s. 169-170.

⁶⁷ ŠTÝBROVÁ, Miroslava: *Boty, botky, botičky*. Praha, 2001, s. 76-78.

⁶⁸ SOKA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 6.

⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 7.

⁷⁰ Tamtéž, inv.č. 8.

klenotem je holubice s ratolestmi v zobáku. Legenda zní: PECZET KOZISNICKA ZME BRODU UHERSKY.⁷¹ Druhý typář patřil tovaryšskému bratrstvu. Pochází z roku 1691, jeho pečetní obraz je shodný s předešlým typářem. V legendě je vyryto: P.P. RZADU TOWARISSIKO VHERSKI BROT.⁷²

Cech kožešnický má první dochované artikule z roku 1585,⁷³ následovaly artikule vydané v letech 1694⁷⁴ a 1772.⁷⁵ Z artikulí z roku 1585⁷⁶ víme, že kdo se chtěl zapsat do cechu, musel složit částku 24 grošů a dát 4 libry vosku nebo místo něho 1 zlatý a 10 grošů. Za provozování řemesla se platilo 10 zlatých a svačina; mistrovští synové dávali jen 2 zlaté. Kdo se oženil s vdovou po mistru nebo s jeho dcerou, byl osvobozen ode všech cechovních poplatků. V roce 1694 byla výše vstupního poplatku 24 grošů. Oproti roku 1585 se už nemusely vkládat 4 libry vosku. Schůzi svolával cechmistr a měl se jí účastnit každý člen. Za nepřítomnost na cechovní schůzi byl kožešník pokutován librou vosku. Každý mistr, který chtěl vstoupit do cechu, musel být ženatý a musel vyhotovit mistrovský kus,⁷⁷ ten pak zůstal jemu.⁷⁸

Dále se artikule věnují kvalitě zboží a vztahu k spotřebiteli. Cechmistři a mistři měli na starost kontrolu prodáváného zboží na jarmarcích. Kdo by opakovaně nabízel na trzích v Uherském Brodu nekvalitní zboží a nerespektoval nařízení, mělo mu být zabaveno. Ostatní mistři z mimobrodského cechu se museli při jarmarku nejprve domluvit s uherskobrodskými cechy a cechmistry, zda své zboží mohou prodávat, jinak měli město opustit. Zboží nesmělo být nabízeno a vystaveno v době mimo konání trhu. Pokud tak někdo učinil a byl přistižen, přišel o veškerý výtěžek, popř. i smlouvenou částku za zboží. Mistři si neměli navzájem přetahovat tovaryše ani si na trzích přebírat zákazníky. Učedník musel při vstupu do cechu složit 2 libry vosku do cechovní pokladnice. Jako poslední bod je uvedena povinnost zúčastnit se pohřbu člena cechu.

---

⁷¹ SOkA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 10. Viz příloha č.1.

⁷² Tamtéž, inv. č. 11.

⁷³ SOkA Uherské Hradiště: Cech blanařský, Uherský Brod, inv. č. 1. (V současnosti fond prochází reinventarizací a je rozdělen mezi cech blanařský a kožešnický.)

⁷⁴ SOkA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 3.

⁷⁵ Tamtéž, inv. č. 9.

⁷⁶ SOkA Uherské Hradiště: Cech blanařský, Uherský Brod, inv. č. 1.

⁷⁷ Podstata mistrovského kožešnického kusu byla po celé střední Evropě stejná. Kandidát musel připravit sto i více kůží (obvykle králíčích), z nich zkrájet a ušít „blány“ trojradé nebo čtyřradé. V některých artikulích bylo nařízeno ušít obojku z lasice či udělat ještě kožich či králíkový kaftan. Viz WINTER, Z.: *Český průmysl a obchod v XVI. věku*, s. 215.

⁷⁸ SOkA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 3.

Další artikule jsou z roku 1772.⁷⁹ Jedná se o patent, který vydalo královsko-zemské gubernium v městě Brně. Navazují na generální cechovní artikule z roku 1739 a lze je zařadit do artikulí „obzvláštních“. Celkem obsahují 16 bodů.

Na rozdíl od předešlých artikulí je zde zdůrazněna povinnost účastnit se mše v suchých dnech. Mši ohlašoval nejmladší mistr. Kdo se řádně neomluvil, musel dát cechovní pokladnici 30 krejcarů. Naopak v těchto artikulích nenajdeme žádnou zmínku, která by se týkala kvality zboží. Nejvíce se artikule dotýkají věcí organizačních.

Cechovní schůzi svolával mladší mistr a měla se konat v domě staršího cechmistra na svátek Tří králů, tedy 6. ledna. Mistři byli povinni odevzdat v tento den do cechovní pokladnice 48 krejcarů, přespólním mistrům byl poplatek snížen na polovinu. Bylo zakázáno, aby si cechy mezi sebou navzájem dopisovaly, mohlo se tak činit jen s vědomím cechovního komisaře.⁸⁰ Peníze vybrané z přípovědí a výpovědí se ukládaly do cechovní pokladnice, neměly se prohýřit za jídlo a pití, nýbrž měly sloužit výhradně na důchody, popř. na mše svaté a podporu pro vdovy a zchudlé mistry. Oproti generálním cechovním artikulím je tak tento bod daleko více konkrétní.

Doba učení byla stanovena na čtyři léta.⁸¹ Následující rok mohl mistr učedníka řádně zaměstnat. Po vykonané výuční době byl učni vydán výuční list, za který musel zaplatit 1 zlatý a 30 krejcarů. Osmý artikul se týkal sňatku tovaryše a vdovy po mistru či mistrovy dcery. Zásnuby musely být oznámeny před shromážděným cechem.

Devátý a desátý článek se věnuje vyhotovení mistrovského kusu,⁸² o který musel budoucí mistr zažádat u cechovního komisaře. Pokud zkoušku úspěšně složil, měl mistr za mistrovský kus zaplatit, taktéž dát vklad do cechovní pokladnice, který byl různý: pro městské mistry činil 20 zlatých, pro předměstské 15 zlatých a pro přespólní 10 zlatých. Bylo zakázáno připravit jakoukoli hostinu či svačinu. To odpovídalo současně i generálním cechovním artikulím, kde je zákaz hostiny obsažen v artikulu 30.

Ustanovení o tovaryších jsou obsaženy v artikulích 11–14. Mistři, kteří potřebovali tovaryše, měli svůj požadavek nechat vystavený na tabuli v cechovní hospodě. Tabule měla být každých osm dní kontrolována nejstarším tovaryšem. Mistr pak měl vzít tovaryše

---

⁷⁹SOKA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 9.

⁸⁰Tento bod je obsažen i v cechovním generálním patentu z roku 1731.

⁸¹Doba čtyř let je v Uherském Brodě velmi ojedinělá. V knize přípovědí u učňů se vyskytuje ve většině případů doba tří let. Generální cechovní artikule nařizovali rovněž výuční dobu pro řemeslo kožešnické čtyř let.

⁸²Podstata mistrovského kožešnického kusu byla po celé střední Evropě stejná. Kandidát musel připravit sto i více kůží (obyčejně králíčích), z nich zkrájet a ušít „blány“ trojradé nebo čtyřradé. V některých artikulích bylo nařízeno ušít obojku z lasice či udělat ještě kožich či králíkový kaftan. Viz WINTER, Z.: *Český průmysl a obchod v 16. století*, s. 215.

do učení. Kdyby se však příchozímu tovaryši žádná práce v městě nenašla, měl zase odvandrovat. Pokud vdova po zemřelém mistru dál už řemeslo nechtěla vést, měla tovaryše vypovědět, aby mohl či mohli být k dispozici jiným mistrům.

Roku 1692 uzavřeli uherskobrodští kožešníci úmluvu⁸³ s kroměřížskými kolegy, jež se týkala chování při jarmarcích. Uherskobrodští kožešníci neměli přivážet do Kroměříže špatné zboží a naopak také se vzájemně zavázali, *“že si při jarmarcích zajistí přední místa vedle sebe a i nadále se budou chovat v bratrské lásce.”*

V roce 1859 došlo k vydání živnostenského řádu, cechy se proměnily na živnostenská sdružení. Cech uherskobrodských kožešníků se přeměnil na sdružení v roce 1870. V této podobě fungovalo živnostenské sdružení až do roku 1942. Jeho činnost byla poznamenána malým počtem členů a také neúčastí na schůzích, takže víceméně již od samého začátku jeho fungování skomíralo.⁸⁴

Závěrem bych se ještě pozastavila nad vztahem kožešníků s krejčími, jircháři, vačkáři a s židovským obyvatelem. Obecně lze říct, že s krejčovským cechem měli kožešníci nejvíce sporů, neboť se většinou kožešníci při svém řemesle dotýkali i oděvnických prací, krejčí naopak zase podšívali šaty kožešinou. V roce 1495 dostali pražští kožešníci majestát od krále Vladislava na podšívání šatů kožešinami, ovšem nesměli tím škodit ostatním řemeslům. Hádky proto pokračovaly a byly časté i v jiných městech.⁸⁵

Další početnou skupinou byli vačkáři, jircháři a měšečníci, kteří se pletli sobě navzájem i kožešníkům do řemesla. Každý řemeslník si chtěl zpracovávat kůže sám a podle své řemeslné techniky a nechtěl je už kupovat od ostatních částečně zpracované. Poslední skupinou byli židé. Byli to velmi obratní obchodníci, kteří dle nařízení směli obchodovat jen na svých jarmarcích, a to pouze s vetešnickým zbožím. Židé si však nezřídka najímali zručné tovaryše, kteří jim upravovali veteš na „nové zboží“. V tomto případě židé dováželi ze zahraničí ty nejlepší kůže, podšívali jimi pak staré kabáty, které následně prodávali.⁸⁶

V uherskobrodském cechu byly vztahy upraveny v artikulech následovně: v roce 1694 dostali kožešníci přednostní právo v nakupování kožešin před jircháři, vačkáři a měšečníky v době od sv. Václava do sv. Mikuláše. Hrabě Kounic upravil i vztah

---

⁸³ SOkA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 2.

⁸⁴ SOkA Uherské Hradiště: Společenstvo kožešníků, Uherský Brod, inv.č.1.

⁸⁵ WINTER, Z.: *Dějiny řemesel a obchodu...*, s. 858.

⁸⁶ Tamtéž, s. 578-579.

kožešníků a krejčích. Uherskobrodští kožešníci mohli krejčí pokutovat dvěma rýnskými do cechovní pokladnice, pokud by se jim pletli do šití a podšívání kožichů.⁸⁷ V roce 1588 upravil Arkleb z Kunovic vztah židů a kožešníků a to tak, že židům bylo zakázáno prodávat kůže, kožešníkům bylo zapovězeno od nich nakupovat, jinak byli pokutováni půl librou vosku. V roce 1590 bylo dle usnesení celého cechu zakázáno prodávat židům kožešiny k podšívání kožichů či děláni čepic.⁸⁸ Vztah k židům zůstal i po 100 letech od ustanovení Arkleba z Kunovic v artikulích z roku 1694 neměnný.

9.2 Ševcovský cech

Dle Kučery je první písemná zmínka o ševcovském cechu z roku 1553. Tehdy Vašek Mačků poslal svého syna do ševcovského cechu, aby mu „malou kůži prodali“. Roku 1591 odevzdal Jiřík Kohel cechmistrům poctivého řemesla nového ševcovského roli „k vedení vody na stupy k opichání dubů“.⁸⁹

Ve skromném archivním fondu tohoto cechu nalezneme artikule z roku 1586, které potvrdil Arkleb z Kunovic.⁹⁰ Další listinu vydal kníže Dominik Ondřej z Kounic v roce 1806, jíž odpustil mistrům cechu ševcovského část dlužné částky.⁹¹ Jediná úřední kniha byla vedena mezi lety 1793-1858, a to jako kniha tovaryšská.⁹²

V letech 1550-1582 se připovědělo 150 nových měšťanů, mezi nimi několik sedlářů a řemenářů.⁹³ Nově příchozí řemeslníci měli značný vliv na rozkvět zdejších řemesel, která se sdružovala do prvních cechů. Ševcovský cech získal první dochované artikule v roce 1586. V naraci listiny oznamuje Arkleb z Kunovic, že před něj předstoupili cechmistři a tovaryši cechu ševcovského žádající potvrzení svých práv a zvyklostí „*kteřých se od starodávna po předcích téhož řemesla řídili a spravovali...*“

Při vstupu do cechu musel tovaryš odevzdat list o řádném zplození a výuční list. První rok u mistra mohl jen krájet kůže na boty. Po roce mohl žádat o vykonání mistrovské zkoušky, která se skládala z ušití bot z hovězí kůže o dvou podešvích, čtvera vysokých bot z teletiny o třech podešvích a jedněch lokajských střeviců z hovězí kůže o dvou podešvích. Useň měla být dobře vybrána a střižená. Dále musel uherskobrodský tovaryš zaplatit

⁸⁷ SOkA Uherské Hradiště: Cech kožešnický, Uherský Brod, inv.č.1.

⁸⁸ KUČERA, J.: *Paměti královského města...*, s. 189-190.

⁸⁹ Tamtéž, s. 190.

⁹⁰ SOkA Uherské Hradiště: Cech ševcovský, Uherský Brod, inv. č. 1.

⁹¹ Tamtéž, inv. č. 3.

⁹² Tamtéž, inv. č. 2.

⁹³ KUČERA, J.: *Paměti královského města...*, s. 94.

2 zlaté, 4 groše bílé a 4 libry vosku. Zvýhodnění byli mistrovští synové, ti platili do cechu 1 zlatý, 4 groše bílé na víno a 2 libry vosku. Pokud byl mistr souzen dle městského práva, musel do cechu dát pokuty dva zlaté a hrozil mu zákaz provozování řemesla do doby, než se věc urovná. Při úmrtí manželky, obdržel mistr od cechu jednu libru vosku. Ostatní členové se měli zúčastnit pohřbu (což platilo i v případě úmrtí mistra).⁹⁴

Těmito artikulemi se cech řídil až do třicátých let 18. století, kdy byl vydán generální cechovní patent a generální cechovní artikule. Ševcovský cech spadl do velké skupiny řemesel, pro která byla stanovena výuční doba na tři roky. Při vstupu platil učeň tři zlaté. Zápis do knihy činil třicet pět krejcarů a poplatek pro cechovního posla byl patnáct krejcarů. Tovaryšský vandr trval tři roky. Po splnění této vandrovní lhůty a vyhotovení mistrovského kusu platili tovaryši za mistrovské právo deset zlatých, za zápis jeden zlatý a deset krejcarů a pro cechovního posla třicet pět krejcarů.

Vzhledem k narůstajícímu počtu mistrů začal cech odmítat žádosti o mistrovství. Proto roku 1793 bylo založeno tovaryšské bratrstvo na obranu zájmů a práv tovaryšů. V roce 1829 se domluvili mistři a tovaryši, že tovaryšská pokladnice bude uchována v domě staršího cechmistra namísto tovaryšského herberku a nikdy nemá být oddělena od cechovní pokladnice.⁹⁵

Roku 1860 vstoupil v platnost nový živnostenský řád a ševcovský cech byl nahrazen obuvnickým spolkem, jehož stanovy byly potvrzeny místodržitelstvím 14. prosince 1869. Spolek se zabýval především učňovskými a tovaryšskými. Vstupní poplatek do cechu byl pět zlatých.⁹⁶

---

⁹⁴ SOkA Uherské Hradiště: Cech ševcovský, Uherský Brod, inv. č.1.

⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 2.

⁹⁶ ČOUPKOVÁ, Magdaléna: *Cech ševců v Uherském Brodě (inventář)*, s. 8.

10. Řemesla stavební

Stavební řemesla jsou reprezentována především kameníky, zedníky a tesaři. V Evropě se první stavební cechy konstituovaly ve 13. století. Na rozdíl od textilních či potravinářských řemesel patří tedy k mladším cechům. Bylo to dáno tím, že tradiční řemesla byla ovlivněna snahou o tržní monopol. Naproti tomu konstituování stavebních řemesel je spjato s nárůstem zakládání měst během 13. století a tím i zvýšenou stavební aktivitou. Města se stávala sídly dvou základních typů stavebních organizací – cechů a hutí.

V čele huti stál stavitel, který byl zároveň projektujícím architektem. V pramenech se nejčastěji označuje termíny *magister fabricae*, *magister operis* či *Werkmeister*. V Čechách zaujímal nejvýznamnější postavení kamenický huť hradčanská, coby rozhodčí instance ve sporných záležitostech ostatních hutí. V hutích se soustředila i umělecká řemesla.

Cechy byly oproti hutím pevněji svázány s místem a mistři se mohli podílet maximálně na jedné až dvou zakázkách naráz. Naproti tomu řemeslníci působící v hutích často migrovali a podíleli se na více zakázkách. Vznik nejstaršího českého stavebního cechu se váže k roku 1458, kdy vznikl staroměstský cech zedníků a kameníků. Následoval Cheb, Kutná Hora i Nové Město pražské. Na konci 15. století a především v průběhu 16. století začínají do Čech pronikat italští kameníci a stavitelé.⁹⁷ Tento trend se dostal i do Uherského Brodu, který je spjat se jménem Domenica Martinelliho.⁹⁸

10.1 Cech zednický a kamenický

Cech zednický a kamenický má artikule potvrzené císařem Leopoldem I. z roku 1670.⁹⁹ K tomu jsou ve fondu zachována kniha tovaryšů vedená mezi léty 1785-1825,¹⁰⁰ kniha mistrů pochází z let 1835-1845,¹⁰¹ druhá kniha mistrů je psána mezi lety

---

⁹⁷ EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovní stavební řemesla...*, s 19-22.

⁹⁸ MARTINELLI, Domenico (1650-1718) byl italský barokní architekt a kněz. V letech 1691-1693 projektoval novou úpravu vrchnostenského sídla Panského domu v Uherském Brodě. Jeho rukopis je patrný i na budovách s o něco mladším datem vzniku. Byl autorem budovy bývalé panské stáje, pro niž se později ujal název Baraník. Viz TOMEČEK, R.: *Uherský Brod*, s. 113.

⁹⁹ SOKA Uherské Hradiště: Cech zedníků a kameníků, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁰¹ Tamtéž, inv. č. 3.

1846-1881,¹⁰² kniha učňů z let 1845-1873¹⁰³ a účetní kniha je vedená mezi léty 1848-1874.¹⁰⁴ Kromě písemných pramenů se dochoval i typář, který má v opise uvedeno: SIGILLVM MVRARIORVM LAPID IGIDARVM BRODAE VNGARIALI. V pečetním poli je dělený erb. V prvním poli je vyryto kružidlo se zednickou lžící, v druhém poli úhelník s majzlíkem.¹⁰⁵ Pro cech zednický a kamenický se dochovala ještě cechovní truhlice pocházející z roku 1670.¹⁰⁶ Pro lepší přehlednost jsem rozdělila artikule do pěti skupin dle Janáčkova schématu.¹⁰⁷

1. Ustanovení o zbožnosti řemeslníkově

První artikul odkazoval členy cechu zednického a kamenického pod patronát sv. Rocha.¹⁰⁸ Cechovní prapor a pečeť měla být vyobrazena s tímto patronem. Čtrnáctý artikul se věnuje účasti na svatých mších (to je záležitost, která se objevuje ve všech pobělohorských artikulích). Zedníci a kameníci se měli během roku zúčastnit čtyř vigilií a zpívaných mší, stejně tak mše konané ke svatému Rochu v kostele sv. Jana Křtitele v Uherském Brodě. V den bohoslužby se členové cechu scházeli v domě nejstaršího cechmistra a odtud všichni společně šli do farního kostela. Ustanovení o pohřbu je obsaženo v artikulu 28. Celý cech měl povinnost se sejít u těla zemřelého mistra či tovaryše a dle křesťanských a lidových zvyklostí jej doprovodit při jeho poslední cestě. Pokud zemřelý mistr po sobě nezanechal žádné prostředky na pohřeb, měl jej cech uhradit ze společných peněz. Cechmistr dle tohoto artikulu měli také své kolegy správně vést ke křesťanské víře.

2. Ustanovení i práci řemeslníka jeho poměru ke spotřebiteli

Tomuto oddílu jsou věnována celkem 2 ustanovení, konkrétně body 27 a 29. Každý mistr si měl za svoji práci náležitě nechat zaplatit dle svého uvážení a znalostí. Pokud by nebyl spokojený s prací tovaryše při stavbě, mohl jej pokutovat (artikul 27). Mistr a polír na stavbě měl pozorně kontrolovat práci a stavbu, aby zadavateli zakázky nevznikla škoda. V nepřítomnosti mistra jej měl zastoupit tovaryš (artikul 29).

---

¹⁰² Tamtéž, inv. č.4.

¹⁰³ Tamtéž, inv. č.5.

¹⁰⁴ Tamtéž, inv. č.6.

¹⁰⁵ SOkA Uherské Hradiště: Cech zedníků a kameníků, Uherský Brod, inv.č. 7. Viz příloha č. 2.

¹⁰⁶ Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Viz příloha č. 3.

¹⁰⁷ JANÁČEK, J.: *Přehled vývoje řemeslné výroby...*, s. 156–159.

¹⁰⁸ Roku 1717 nechal cech zednický v boční lodi kostela sv. Jana Křtitele postavit malý oltář, na kterém se nacházely sochy sv. Rocha a sv. Šebestiána. Dnes jsou tyto sochy pod kůrem u hlavního vchodu. Viz LETOCHA, V. F.: *Památky města Brodu Uherského*, s. 12.

3. Ustanovení organizační

Druhý artikul měl odstranit nedorozumění s hutí a taktéž mezi německými a cizími zedníky v otázce nošení pracovní zástěry. Němečtí zedníci měli koženou a cizí lněnou. Toto kuriózní nařízení připouštělo nosit obě možnosti, dle uvážení zedníka. Zde je patrné, že artikule byly ovlivněny zahraničním vlivem a nebyly moc uzpůsobeny pro uherskobrodský cech.

Cechovní pokladnice měla být uložena u nejstaršího mistra, měly v ní být uchovávány cechovní knihy a registra o příjmech a výdajích. Pokud došlo u nějakého mistra k významné životní události, měl cechmistr tuto skutečnost alespoň jednou ročně připomenout. To se dovídáme v bodech 4 a 5.

Povinnost platit do cechovní pokladnice dle článku 9 každého čtvrt roku měl každý, kdo byl řádně v cechu zapsaný. Tento bod neuvádí, o jakou sumu se jednalo, ta je uvedena až ve dvanáctém článku: mistři museli složit 4 české groše, tovaryši zaplatili 2 české groše. Následující artikul nařizuje, aby se zednický a kamenický cech řídil těmito artikulemi a zvolil si dva cechmistry, po jednom za každý cech a rovněž jednoho z mistrů či tovaryšů za políra na stavbách.

Pokud mistr bydlel mimo město a chtěl by se do tohoto cechu zapsat, měl si ve městě postavit dům k bydlení a zažádat si o měšťanské právo. Mistři takovému neměli škodit v najmutí tovaryšů, ale mohli mu při stavbě radit a vypomáhat, aby byla stavba mistrně zhotovena (artikul 21). Následující bod se týkal sociální oblasti. Pokud se mistr ocitl v chudobě např. z důvodu požáru, dlouhodobé nemoci anebo dalších nešťastných událostí, mělo se jemu pomoci z cechovních peněz. V případě, že znovu nabyl peněžní prostředky, měl povinnost je zpět vrátit cechu. Kdyby ale zemřel a žádné prostředky po sobě nezanechal, byla dlužná částka odpuštěna. O tom se píše v článku 24.

Pokud by se mistr z jiného města přestěhoval do Uherského Brodu a chtěl vstoupit do cechu, musel předložit svůj výuční list, potvrzení o vykonání mistrovské zkoušky, zaplatit poplatek do cechovní pokladnice a souhlasit, že se bude chovat dle tohoto cechovního usnesení (artikul 23). V posledním článku je uvedeno, že tyto artikule mohou být volně k dispozici i pro ostatní cechy kamenické a zednické.

4. Ustanovení o propůjčování mistrovského práva

Třetí artikul je velmi obecný a týkal se přijetí učňů. Šestý artikul se týkal mistrovských zkoušek. Uchazeč o vyhotovení mistrovského kusu měl být především řádně

vyučen, měl předložit doklad o řádném zplození, výuční list a měl si zažádat u městské rady o udělení měšťanského práva. Tovaryš se měl přihlásit k vykonání zkoušky u staršího cechmistra a měl rok sloužit u mistra, aby se zdokonalil v díle.¹⁰⁹ Mistrovský kus, který měl vyhotovit, měl být potřebný pro celý cech. Není však uvedena jeho konkrétní podoba.¹¹⁰ V šestadvacátém artikulu se ve stručnosti hovoří o tom, že kameník měl umět vyhotovit mlýnské kolo. To skutečně mohlo odpovídat mistrovské zkoušce. Kvalita měla být posouzena ostatními mistry. Za složení mistrovské zkoušky musel nový mistr zaplatit 10-15 říšských tolarů (částka závisela na jeho finanční situaci) do cechovní pokladnice. Cizí kameník nebo zedník, který chtěl být přijat do cechu, musel minimálně 3 roky pobývat na území Uherského Brodu či jiného města nebo místa Markrabství moravského (artikul 10). Toto ustanovení dále rozvíjí další artikul. Pokud některý mistr nemohl mít vlastní dům na území Markrabství moravského, požádá u vrchnosti o povolení pobytu a přijetí do cechu uherskobrodského. Po celý čas pobytu je povinen náležitě platit kontribuce a další povinnosti. Uherský Brod se tak stane místem jeho živnosti, i proto se má chovat jako domácí mistr a pomáhat městu v době války i během živelných pohrom (povodních, požárů).

Teprve patnáctý artikul se týká přijímání učňů do cechu. K přijetí bylo zapotřebí předložit list o řádném zplození zájemce o učení se řemeslu, pak následovala čtrnáctidenní zkušební doba, poté byl přijat učeň buď na 5 let (u řemesla kamenického), resp. na 3 léta (u řemesla zednického). Následuje nařízení o tom, že mistr směl mít v učení maximálně 2 učně. Artikul 17 praví, že mistr měl být k učni svědomitý. Bylo běžnou praxí, že mistr vztáhl ruku na tovaryše či čeled' – za takové chování hrozila mistru pokuta, jak je uvedeno v artikulu 19.

Mistr neměl opovrhovat prací druhého mistra, překážet mu v jeho práci a pomlouvat jej u zadavatele zakázky. Tyto pohřešky měly být draze pokutovány dle ustanovení 20. Na tento bod navazuje artikul 30, který jej rozšiřuje i o tovaryše a políra na stavbě, kteří měli poslouchat svého mistra. V 25. bodě se zakazuje mistrům prodávat opracované kameny, kdo by se o takovém prohřešku u tohoto nepoctivého mistra dozvěděl, měl to nahlásit městské radě.

---

¹⁰⁹ Tato doba se jeví poměrně dlouhá v porovnání s pražským cechem, kde tato doba byla čtvrt roku – od sv. Martina do sv. Matěje. Viz EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovní stavební řemesla...*, s. 74.

¹¹⁰ U pražských cechů měl uchazeč z řad kameníků vytesat dveře s poduškami a grakštejnem (ostění s bosami), okno krámský v uhelnici se špuntem (pravoúhlé krámské okno s prvky spojenými čepy) a stupeň do šneku točitého, jinak s vřetenem (stupeň točitého schodiště včetně části vřetene). Zedník měl ukázat, že dokáže zhotovit klenbu s výsečemi, rovné nebo zalomené schodiště a štít odpovídající proporcím. Viz EBELOVÁ, I.: *Pražská a venkovní stavební řemesla...*, s. 74.

5. Ustanovení o tovaryších

Ustanovení o tovaryších jsou poměrně obsáhlá, celkem zahrnují 9 artikulí. Jestliže nějaký cizí tovaryš neměl žádný výuční list a chtěl by se přihlásit k uherskobrodskému cechu, mohl mu městský písař vystavit nový list i s cechovní pečeti (artikul 18). Artikule 30 – 38 jsou zasvěceny tovaryšům. Žádný mistr nesměl najmout tovaryše, který nebyl člen cechu. Jsou ale zvláštní případy, kdy mohl vandrující tovaryš přijít do města bez výučního listu a listu o řádném zplození. V takovém případě musel potřebné náležitosti vyřídit v příslušném cechu. Do té doby, než se prokáže náležitými dokumenty, jej nemá žádný mistr najmout. Žádný tovaryš, který nebyl přijat do tohoto cechu, nesměl vzít nabídku na práci, stejně tak žádný mistr jej neměl najmout. Tovaryšům bylo také zakázáno světit modré pondělí, „poflakovat se“ v práci a odcházet od rozdělané práce. Mezi další povinnosti tovaryš chovat se čestně a vyvarovat se všelijakých pří. Pokud se tovaryš ocitl v chudobě, mělo se mu dostat finanční pomoci, stejně jako u mistrů. V případě úmrtí tovaryše, jenž nezanechal testament a nepocházel z Uherského Brodu ani v něm neměl žádnou přízeň, měla tyto záležitosti na starost městská rada.

Dle generálních cechovních artikul byla učební doba pro kameníky snížena na 4 roky, u zedníků zůstala zachována doba tří let. Tovaryš cechu kamenického strávil pak na vandru čtyři léta, zednický vandroval tři roky. V knize kvartálních dávek, která byla založena roku 1848, jsou stručné výpisy z generálních artikulí. Podle těch měl každý mistr dát do cechu 15 zlatých. Od roku 1867 se platilo 25 zlatých.¹¹¹ Dne 15. března 1871 byly vydány nové stanovy pro spolek zednický a kamenický. Dle těchto stanov se platily 4 zlaté za ukončení učňovských let.¹¹²

---

¹¹¹ SOKA Uherské Hradiště: Cech zedníků a kameníků, Uherský Brod, inv.č. 6.

¹¹² Tamtéž, inv. č. 5.

11. Řemesla potravinářská

Tato řemesla zpracovávající zemědělské produkty měla velký význam převážně v životě městských obyvatel. Vesnice byly vzhledem svému naturálnímu hospodářství takřka samostatné. Nejdůležitějšími potravinářskými řemesly byli mlynáři s pekaři, řezníci a sladovníci. K této skupině lze přiřadit také voskaře, pudraře, mýdlaře a svíčkaře, neboť zpracovávali další přírodní produkty i odpady z potravinářských komodit.¹¹³

Zde bych se krátce věnovala činnosti čtyř potravinářských řemesel, které se v Uherském Brodě sdružila do cechů. Jedná se o cech mlynářský, pekařský, řeznický a nákladnický.

Ve středověku se považoval za mlynáře řemeslník, který mlel obilí na mouku pro chléb a na slad pro pivo. Mlynář však musel ovládat mnoho dalších činností souvisejících se stavbou mlýna, neboť jeho povinností nebylo jen mlýn postavit, ale vše do něho i zhotovit. To předpokládalo znalosti s užitím a opracováním dřeva i konečným opracováním mlýnských kamenů. Mlynář musel umět ke mlýnu přivést vodu, neobešel se tedy bez základních vědomostí o hydrologii, vodních tocích a měření.

Postavení mlynářů bylo ve středověku odvislé od jejich majetkových poměrů. V té době byla většina z nich podřízena panovníkovi, církevní nebo světské vrchnosti, tedy vlastníkům mlýnů. Ve vrcholném středověku se často stávaly majiteli městské obce. Již od počátku 14. století můžeme sledovat snahy mlynářů sdružovat se v profesních organizacích. Poprvé se s tímto jevem setkáváme u pražských mlynářů v době vlády Jana Lucemburského, avšak první cechovní zřízení se objevuje až ve století následujícím, konkrétně v roce 1444, kdy se mlynáři spojili v cech s pekaři.¹¹⁴

S mlynářstvím je úzce spjata pekařské řemeslo. Postupem doby se však každé z uvedených odvětví vyvíjelo samostatně. Pekařství je řemeslo, jehož úkolem bylo pečení moučných pokrmů z těsta bez pomoci forem ve zvláštní peci pekařské. Když se zabývalo jen pečením chleba žitného, šlo o pecnářství. V Čechách se objevují pekaři v 11. století. První artikule cechu pekařského jsou doloženy z roku 1338 z Netolic.¹¹⁵

Dalším ze skupiny je řeznické řemeslo, jehož zástupci se zabývali porážkou hovězího, vepřového a skopového dobytka, jeho výsekem a prodejem masa. Běžně

¹¹³ HRDLIČKA, J., JÁSEK, J., HRUBÝ, V.: *Pět století...*, s 57.

¹¹⁴ ŠTĚPAN, Luděk. A KOL.: *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách I.* Praha, 2000, s. 20-21.

¹¹⁵ JANOTKA, Miroslav; LINHART, Karel: *Zapomenutá řemesla.* Praha, 1984, s. 41-42.

užívanou symbolikou tohoto řemesla je český lev držící v tlapách širočinu (velká plochá sekera), někdy je zobrazen pouze český lev.¹¹⁶

Poslední ze skupiny potravinářských řemesel jsou sladovníci a nákladníci. Uvedená řemesla mají společné jedno – výrobu a prodej piva. Sladovníci vyráběli slad, ze kterého (spolu s dalšími ingrediencemi) vařili sládcí pro nákladníky pivo. Sladovníci byli řemeslně zaměřeni, nákladníci byli spíše „podnikatelé“.¹¹⁷

11.1 Cech řeznický

V archivním fondu nalezneme pouze výuční list z roku 1828¹¹⁸ a typář z roku 1685. V pečetním poli jsou vyryti dva gryfové se širočinami a váhy, pod kterými spočívá hlava berana. Legenda zní: P. CECH MAS BROD VHER.¹¹⁹

Cech řezníků se poprvé připomíná již v roce 1554, kdy si nechali řezníci postavit nová jatka.¹²⁰ Sedmnácté století obecně nebylo přívětivé k uherskobrodským cechům, cech řeznický se scházel jen sporadicky. Z toho naopak profitovali židovští řezníci, kteří v roce 1680 obdrželi smlouvu na dodání masa pro vrchnost od Dominika Ondřeje z Kounic. Židovští řezníci byli povinni dodávat libru masa za jeden krejcar a potřebný dobytek na porážku odebírat z panských dvorů a to následovně: čtyřleté voly po 13 zlatých rýnských, tříleté skopy po 1 zlatém, ovce po 30 krejcarech, telata po 1 zlatém, krávy po 5 zlatých, ostatní dobytek podle úmluvy. Židovští řezníci často používali špatných vah, proto nařídil Dominik Ondřej z Kounic svému hejtmanovi, aby dal pro židovské řezníky vyrobit sadu nových mosazných závaží a městské radě nařídil, aby častěji dohlížela na židovské řezníky.¹²¹ Spory s židovskými a křesťanskými řezníky pokračovaly i za následujícího pána uherskobrodského. Proto usilovali křesťanští řezníci o zlepšení poměru u hraběte Maxmiliána Oldřich z Kounic dle kroměřížského řádu z roku 1684, tak aby židé pro svou potřebu poráželi týdně dva velké a 6-8 menších kusů hovězího dobytka. Kdyby jim to nestačilo, aby u křesťanských řezníků košerovali. Každý k porážce vedený kus měli pod pokutou 30 tolarů ohlásit u křesťanského cechu. Zda byla úprava potvrzena, nelze s jistotou říct.¹²²

---

¹¹⁶ HRDLÍČKA, J., JÁSEK, J., HRUBÝ, V.: *Pět století...*, s. 67.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 73.

¹¹⁸ SOKA Uherské Hradiště: Cech řeznický, inv. č. 1.

¹¹⁹ Tamtéž, inv. č. 2. Viz příloha č. 4.

¹²⁰ KUČERA, J.: *Paměti královského města*, s. 190.

¹²¹ Tamtéž, s. 327.

¹²² Tamtéž, s. 364.

11.2 Mlynářský cech Uherského Brodu (Hradištského kraje)

Mlynáři měli mezi řemesly zvláštní postavení. Jejich počet byl dán především počtem mlýnů v daném městě. Mlynářům většinou mlýny nepatřily, byly jim dány pouze do nájmu od vrchnosti nebo městské rady. Jak již bylo zmíněno výše, v Uherském Brodě se nacházelo celkem sedm mlýnů: Korečník, Žabík, Trdlov, Škrlovec, Trávnícký mlýn, Bajovec a mlýn Na pile.

Mlýn Bajovec, zvaný „mlýnem pod ulicí Provazničí“, byl založen městem roku 1479, avšak roku 1502 prodala městská rada třetinu mlýna mlynáři Vítkovi za 104 zlatých. Práva a povinnosti ustanovila rada ve stejném rozsahu jako v případě mlynáře Jiříka.¹²³ Roku 1576 město mlýn znovu koupilo od Matyáše Škrleho a v roce 1577 jej znovu postavilo včetně valchy. Městský Škrlovský mlýn byl stavěn od roku 1709. V roce 1482 město koupilo polovinu Žabíku s valchou (právo valchy bylo přeneseno na mlýn Bajovec). Roku 1488 město koupilo mlýn Korečník Na Nivkách. Trávnícký mlýn je doložen roku 1567 jako obecní mlýn s valchou, roku 1769 byl prodán do soukromých rukou a v roce 1919 při regulaci Olšavy zbořen. Městský mlýn Trdlov se uvádí roku 1567. Mlýn Na pile je doložen od roku 1615 jako nový panský mlýn. V roce 1692 jej koupilo město, roku 1704 jej zničili kuruci. V roce 1709 byl znovu obnoven.¹²⁴

V úvodní části knihy mistrů z let 1713-1880¹²⁵ je nařízena povinnost účastnit se čtyř hlavních schůzí, které se konaly o velikonočním úterý, na slavnost Božího těla, v neděli po sv. Václavu a na svátek Tří králů. Kdo se na dané shromáždění nedostavil, musel zaplatit pokutu jeden moravský zlatý, pokud by tak neučil, čekala jej věznice. Tento zápis byl napsán k 1. květnu 1714 za cechmistrů Františka Faldínka a Tomáše Sládka.

Dne 1. září 1712 vydal Karel VI. nové artikule, čímž vznikl jednotný cech pro Hradištský kraj, došlo fakticky k sloučení cechu uherskobrodského a uherskohradištského. Stalo se tak za přítomnosti uherskohradištských cechmistrů Jana Šumického, Tomáše Borkovce, Jana Rejmona, Tomáše Čejku, Františka Paskovského, Jana Mikulce. Uherskobrodsko zastupovali již výše zmínění František Faldínek a Tomáš Sládek. Písařem cechu mlynářského v této době byl písař městský kunovický František Antonín Kratochvíl.

---

¹²³ SOKA Uherské Hradiště. Archiv města Uherský Brod, inv. č. 11.

¹²⁴ KUČA, K.: *Města a městečka*, s. 848.

¹²⁵ SOKA Uherské Hradiště. Fond Cech mlynářů Uherský Brod, inv. č. 2.

Za mistrovství se platilo v roce 1712 deset zlatých moravských, za obsílky půl zlatého, za přípověď 2 zlaté a 2 libry vosku po 30 krejcarech. V roce 1875 činily veškeré odváděné taxy, tehdy už však do spolku mlynářského, polovinu. Mlynářští učni mají knihu dochovanou z let 1799 – 1859. Učni se připovídali obnosem jednoho zlatého a 30 krejcarů a učňovská doba trvala 3 roky.¹²⁶

Mlynáři mají ve fondu dochován typář, ve kterém je zobrazen sv. Václav s praporcem. Vedle něj jsou dva andělé, z nichž každý drží štít. V jednom štítě je zobrazeno palečné kolo, v druhém mlýnský kámen (žernov). Legenda zní: PECIET POCTIWEHO CECHV MLINARSKÉHO VH. WBRODE.¹²⁷ V uherskobrodském muzeu se nachází ještě postavník, který je datován do 18. století.¹²⁸

Zcela na konec jsem ponechala místo pro artikule z roku 1712, které jsou relativním pramenem o celkovém mlynářském řemesle.

Cechovní artikule pro Mlynářský cech Hradištského kraje.¹²⁹

Cechovní artikule, vydané 1. září 1712 císařem Karlem VI., obsahují celkem 31 bodů. Proč ale došlo ke sloučení cechu mlynářského uherskohradištského a uherskobrodského, se v nich ani nikde jinde neuvádí.

Mlynářskému cechu Hradištského kraje patřily do správy mlýny na řece Moravě a Bečvě, přesněji řečeno „vedle královského města Hradiště, okolo tekoucích vodách, též sem i tam se vynacházejících rybnících, a nobrž také býti při Březnici a Olšavě, též i jiných, jak větších, tak menších potocích v celém Hradištském kraji...“. Jejich územní působnost byla od Kyjova, přes Uherské Hradiště a Uherský Brod až po Vizovice. V čele cechu byl cechmistr, dále už v této době zavedl císař Karel VI. funkci přísežného představeného, kterým měl být prostředníkem mezi cechem a magistrátem a obdobou budoucího cechovního komisaře.¹³⁰ V artikulích byla funkce tohoto „přísežného“ omezena na kontrolu účtů. V celých artikulích už žádnou další zmínku o této funkci nenajdeme.

---

¹²⁶ SOKA Uherské Hradiště. Cech mlynářů, Uherský Brod, inv. č. 3. Zápisy v této knize jsou schématicky stejné: *Léta Páně 1799 předstoupil před počestný cech Jan Popelka se svým synem Jiřím Popelkou uctivě žádaje by jsme takového učít povolili. Vidouce poctivý cech jeho žádost slušnou býti, jsme takového na tři roky učít povoluje, kteréhožto povinnost do lády položit jakožto mlynářsky 1 zlatý a 30 krejcarů. Stalo se za magistrálního komisaře pana Antonína Rašky a cechmistra pana Václava Žabského staršího a Ignáce Manhila mladšího roku a dne z vrchu psaného.*

¹²⁷ SOKA Uherské Hradiště: Cech mlynářů, Uherský Brod, inv. č. 4. Viz příloha č. 5.

¹²⁸ Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, sine sign. Viz příloha č. 6.

¹²⁹ SOKA Uherské Hradiště: Cech mlynářů, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹³⁰ Uherské Hradiště je v této době královské krajské město. Naproti tomu Uherský Brod poklesl v roce 1506 mezi poddanská města.

Tovaryši si měli zvolit dva stárky či starší tovaryše, kteří by vybírali přípovědi od ostatních tovaryšů a učňů, peníze pak byli povinni o sv. Václavu odvést do cechovní pokladnice. Tovaryši měli platit po jednom krejcaru, čeládek po trojníku a prášek (učeň mlynářský) po jednom vídeňském. Tak to bylo ustaveno sedmým artikulem.

Jako ve většině artikulí, tak i zde je uvedeno ustanovení týkající se povinnosti učně předložit při vstupu do cechu list o řádném zplození. Následně jako tovaryš měl k tomu přiložit i výuční list. Učňovská léta byla 3 roky, vandrovní byla ustanovena na 2 roky. Tovaryš ze zdravotních či jiných příčin mohl zůstat ve stejném místě, pokud s tím souhlasil cech. Vandrující cizí tovaryš mohl zůstat v městě nanejvýš 14 dní. Pokud by pro něj nebylo u žádného mlynáře místo, musel vandrovat dál. Kdyby vyučenému tovaryši škodil některý z mistrů, nebo jej k sobě za tovaryše nechtěl přijmout, musel zaplatit pokutu dva zlaté moravské. Pakliže by ji odmítl zaplatit, byl by potrestán dle uvážení magistrátu či vrchnosti.

Cechy se snažily zabránit přijímání fušerů a stolířů. Někdy mistr přijal učně bez vědomí cechu. Pokud tento učedník doložil svůj řádný původ, mohl být pak přijat do cechu. Musel jako ostatní učni zaplatit 1 zlatý rýnský a 30 krejcarů, 2 libry vosku za přípověď a mistr se za něj musel písemně zaručit. Výjimku tvořilo, když mistr měl od vrchnosti či magistrátu nařízeno povinnost mít učedníka. Pak nebylo nutné ani rukojemství, ani uvědomit cech. Výpověď učně z cechu činila 1 zlatý rýnský a za vyhotovení výučního listu se platil jeden dukát. Jestli by se ale učeň za dobu svého učení dobře nezachoval, měl být i při menším provinění potrestán od cechu, při větším provinění měl být předán vrchnosti. Trest ani pokuta není v desátém artikulu nikterak určena. Dobré chování se týkalo jak samotných mistrů, tak jejich manželek. Tento artikul ještě upravoval situaci, kdy učedník bezdůvodně utekl od mistra. V takovém případě musel zaplatit 3 zlaté moravské. Když se prokázalo, že se k učedníku choval mistr přísně, byl to on, kdo zaplatil 3 zlaté moravské. Vdova po smrti mistra mohla pokračovat v řemeslu pouze za předpokladu, že u ní sloužil tovaryš. Učedník byl poslán na doučení k jinému mistru.

Dvanáctý bod se věnoval výpovědní lhůtě. Tovaryš musel tuto skutečnost sdělit nejméně 14 dní dopřed (platilo to i v opačném případě), jinak hrozila tovaryši pokuta ve výši jednoho rýnského. Mistr musel dokonce zaplatit tři zlaté rýnské. Rovněž bylo zakázáno, aby od mistra odešlo více tovaryšů najednou. Dva zlaté rýnské platil ten mistr, jenž by druhému mistru „z hněvu a zlosti odluzoval čeládku“. I další bod se zabýval chováním mezi mistry navzájem. Nepoctivé chování mistra bylo trestáno čtyřmi zlatými

moravskými do cechovní pokladnice. Pokud by pokuta nebyla dostatečnou nápravou, měl se případu a potrestání mistra ujmout magistrát nebo vrchnost.

Další část artikulí se týkala práce v mlýně. Čekající mistr na přijetí do cechu nesměl bez vědomí cechu „*narazit práh*“. Tohoto starodávného mlynářského zvyku se měl účastnit celý cech. Takový mistr mohl být potrestán buď penězi nebo pozastavením činnosti, dokud nevykonal nápravu. Stejně tak nesměl při splavování předešlý práh horního souseda poškozovat. Tři toлары moravské zaplatil mistr při usazování železného hamu. Žádný mistr neměl držet vodu v hamu ostatním mlýnům, jinak by musel dát do cechu libru vosku. Podle starého zvyku měla být při každém mlýnu jalová „*vejpustka*“, aby zbytečná voda mohla být dolů splavena a neškodila vrchnímu sousedu. Za toto nedodržení hrozila pokuta dvou zlatých moravských. Kdyby bylo potřeba mlýnskou strouhu vyčistit či nastala situace, která by si to vyžadovala, musel mlynář toto sdělit 14 dní dopředu sousedu, kterého se věc dotýkala. Pokud to opomněl, musel složit pokutu pěti zlatých moravských. I následující artikule 18 a 19 jsou věnovány tomu, že mlynáři se měli starat a udržovat strouhy tak, aby splavená voda sloužila i ostatním mlýnům.

Další artikul se týkal cen za mletí obilí. Šestnáctý díl obilí byl osvobozen od jakýchkoli poplatků, neboť tento díl připadal vrchnosti. Za mletí měřice pšenice na mouku se platila částka jednoho krejcaru, ječmen na hrubé kroupy za jeden a půl krejcaru, na malé kroupičky po třech krejcarech a proso po půl druhém krejcaru. Pokud si zadavatel neposlal do mlýna čeládku na pomocné práce při mletí obilí, účtoval k tomu mlynář za každou měřici jeden krejcar.

Mlynáři platili vrchnosti 2 zlaté moravské od jednoho mlýnského vodního nebo palečného kola, od kroucení kamene „*běhouna*“ a spodního kamene rovněž 2 zlaté moravské, od hřídele aneb válce 2 zlaté moravské a od nového koše 2 zlaté moravské. Mistr se mohl domluvit s vrchností i na nižších sazbách. Mlynář měl povinnost dvakrát týdně, resp. vždy ve středu a v sobotu, uklízet kolem mlýna pod pokutou jednoho zlatého moravského. Každý kvartál měli čtyři přísežní mlynáři zkontrolovat mlýny, které byly nahlášeny jako nevyhovující. Na vrchnostenské mlýny bylo potřeba zvláštního povolení. Provinilci byli povinni do příští kontroly všechny nedostatky napravit. Pokud se prokázalo, že někdo falešně obvinil mlynáře, byla mu uložena pokuta 12 zlatých moravských. Kdyby došlo ke sporu gruntu a vrchnostenského mlýnu, jezu či hamu, měli to opět vyřešit přísežní dle artikulu 23.

Další artikul zapovídal tesařům práci při řekách, potocích ve správě mlýna. Bylo dovoleno pracovat pouze s vědomím mlynáře a ani jedna ze stran neměla škodit sobě

navzájem či vrchnosti. Žádný žid nemohl vlastnit nebo mít v pronájmu mlýn. Dle článku 24 se mohl smluvit s mlynářem na určitý čas k potřebě svého mletí „*však ale na takový způsob, aby žádné zkažené obilí se nemlelo, nýbrž dobrá mouka bez vmíšení nějakého jiného zrna mezi žito mleta byla*“. Každému mistru provozujícímu živnost bylo dovoleno dovážet mouku, chléb, koláče na veřejné jarmarky konající se v královském městě Uherské Hradiště dle městských výsad a bez újmy na městském mýtu.

Následující články se týkaly tovaryšů. Starší tovaryši byli při „nočních potulkách“ nejprve napomenuti, při druhém obdobném excesu už je čekala pokuta jednoho zlatého rýnského a třiceti krejcarů. Mládkům i práškům za toto chování hrozilo propadnutí mzdy. Vandrující tovaryš po přijetí do města byl stejně hostován jako ostatní tovaryš po tři dny. Pokud se chtěl zdržet déle, musel se o „fedrování“ zasloužit prací. Kdyby se práci vyhýbal, měl být ztrestán ferulemi.¹³¹ Pokud však pro něj bylo místo a rozhodl se do cechu v Uherském Brodě vstoupit, mohl dvě neděle diskutovat s mistrem o své mzdě. Kdyby prokázal stejné kvality jako již jiný sloužící tovaryš, měl dostat stejnou mzdu. Žádný stárek neboli starší tovaryš neměl od lidí spropitné ani žádat, ani brát. Měl to ihned oznámit svému mistru. Pokud by tak neučinil, čekala jej pokuta stanovená cechem. Jestli by bez dovolení mistra stárek někde odešel nebo se zdržel a nedostál svým povinností a vznikla tím nějaká škoda na práci či tovaryš mouku či obilí kradl, měl být potrestán dle uvážení magistrátu či vrchnosti a vyloučen z cechu.

11.3 Cech pekařský

Ve fondu pekařského cechu se nachází pouze kopiář z roku 1768.¹³² Toho roku předstoupili před městskou radu čtyři pekařští mistři Anton Hladký, Franz Lenert, Josef Janáček a Franz Skurský, kteří viděli konkurenci v pečení a veřejném prodávání koláčů, preclíků a bucht u uherskobrodských žen. Rada tuto skutečnost uznala. Veřejné prodávání pečiva bylo dovolené pouze o jarmarku a v tržebních dnech. Obzvláště bylo zakázáno tzv. hauzírování.¹³³ Konkurenci měli městští pekaři i s židovskými na konci 17. století. Hrabě Dominik Ondřej z Kounic odňal právo pečení chleba a housek pro vrchnost, úředníky a služebníky křesťanským pekařům a najal na tu to práci židovské pekaře.¹³⁴

---

¹³¹ Ferule jsou doloženy až od 17. století. Někdy byla ferule používána i jako pozvánka na schůzi, když se posílala jednotlivým mistrům spolu s lístkem o datu a hodině konání schůze. Sloužila i pro přijímání vyučeného a tovaryše, někdy se jí používalo právě i při symbolickém trestání.

¹³² SOKA Uherské Hradiště: Cech pekařský, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹³³ Tamtéž, inv. č. 1.

¹³⁴ KUČERA, J.: *Paměti královského města...*, s.327.

11.4 Cech nákladnický a sladovnický

Cech nákladnický a sladovnický má ve svém fondu pouze jednu listinu,¹³⁵ jednu cechovní knihu¹³⁶ a fragment příjmů a vydání z roku 1640.¹³⁷

Z roku 1587 pochází potvrzení artikulí pro cech nákladnický od Arkleba z Kunovic. Listina není nijak obsáhlá. V čele cechu stáli čtyři cechmistři, dva nákladníci a dva sladovníci. Kdo se chtěl připovědět do cechu, musel se (stejně jako u všech již výše uváděných cechů) prokázat listem o řádném zplození, vejhostním listem a musel být ženatý. Po přijetí skládal do cechovní pokladnice dva zlaté a dvě libry vosku a k tomu uspořádal svačinu. Při cechovní schůzi se konala sbírka, při níž se vybíralo po dvou bílých penězích pro potřeby cechu. Kdo se zpozdil při příchodu na cechovní schůzi, byl povinen zaplatit tři peníze bílé. Kdo se vůbec nedostavil, složil do cechu dva groše.¹³⁸

Ve stejném roce, v němž byly potvrzeny artikule, založili nákladníci a sladovníci cechovní knihu. Tu zakoupil za jeden zlatý tehdejší cechmistr Pavel Lanškrounský. Ostatními cechmistry byli Šimon Sladovník a Jan Štros. Kniha se skládá z pěti částí. V první části jsou uvedeny příjmy a výdaje cechu mezi lety 1587-1641, v druhé části jsou zaznamenána cechovní usnesení, která se týkají sázení a šenkování piva, třetí část sloužila pro zápis příjmu a vydání vosku, čtvrtá část byla pro zápis připovědi do cechu od roku 1587 do roku 1652 a v páté je uveden přehled učedníků řemesla nákladnického. Cechovní schůze nebyly pevně stanoveny. V roce 1589 se konaly na Velikonoční čtvrtek, v neděli před sv. Jakubem, v úterý před masopustní nedělí, o dva roky později ve čtvrtek po sv. Matěji, ve čtvrtek po Hromnicích, na velikonoční úterý a v úterý po Svaté Trojici. Podle záznamů uvedených v knize se dozvídáme, jaká byla vydání cechu v jednotlivých letech. Tak např. v roce 1589 zaplatili členové cechu 4 zlaté za nový typář, když se pak sešli, aby se na něj podívali, vypili piva za 5 krejcarů. Dle záznamu z roku 1592 byl vyplacen z cechovní pokladnice jeden zlatý na cestu do Uher knězi Václavovi Vodňanskému. Kromě těchto nepravidelných výdajů nákladnický cech pravidelně dával almužny chudým a přispíval na stavbu kostelů. Pachole, které obcházelo cech, si v roce 1595 vydělalo 9 krejcarů.¹³⁹

---

¹³⁵ SOkA Uherské Hradiště: Cech nákladnický, Uherský Brod, inv.č.1

¹³⁶ Tamtéž, inv.č.2.

¹³⁷ Tamtéž, inv.č.3.

¹³⁸ Tamtéž, inv. č.1.

¹³⁹ SOkA Uherské Hradiště: Nákladnický cech, Uherský Brod, inv. č.2.

Od vzniku cechu docházelo k potyčkám mezi nákladníky a nenákladníky, neboť členové cechu přijímali jen toho, koho sami chtěli. V roce 1609 došlo k roztržce mezi měšťany, kterou vyprovokoval člen cechu Pavel Kohel. Za tuto pří byl nákladnický cech odsouzen k pokutě 20 zlatých moravských a cechmistři Jan Koníček, Jan Tichý, Jiřík Malenovský a Pavel Štěrba byli dáni na čtyři dny do vězení.¹⁴⁰ Z cechu jim byla donášena strava a pití, celkem za 4 zlaté 19 krejcarů. Vína vypili cechmistři 40 mázů. Zatímco cechmistři seděli ve vězení, ostatní členové cechu čtyři dny schůzovali a utratili 2 zlaté moravské a 26 grošů za jídlo a víno.

Roku 1597 usnesli se cechmistři a mistři, že kdo chce vstoupit do cechu, má připravit svačinu ve dvou nedělích po sobě jdoucích, což se však netýkalo mistrovských synů a manželů vdov po mistrech či těch, kdož si vzali mistrovské dcery. Mimo to se mistři připovídali dvěma zlatými a dvěma librami vosku.

Z knihy se dovídáme i varných dávkách. V roce 1589 měl každý z členů má navařit 20 beček piva žitného z 22 měřic žita. V roce 1590 se mělo z 30 měřic ječmene uvařit 20 beček piva ječmenného, kdo neměl 30 měřic, mohl k 20 měřicím ječmene přidat 10 měřic žita. Pokuta za nedodržení byla 1-2 zlaté. V roce 1610 bylo pivo šenkováno po třech bílých groších, bečka piva po 20 bílých groších, máz piva po jednom krejcaru a dva zlaté 13 grošů se platilo za šenkování, máz piva předního po třech krejcarech. Vosk, který se přijímal do cechu při příповědních, se následně vydával nejčastěji do kláštera po dvou librách, při úmrtí člena cechu nákladnického a sladovníkové se dával pozůstalé rodině po jedné libře vosku.¹⁴¹

O dalším fungování cechu se dozvídáme z Kučerovy práce. V roce 1613 vznikly mezi nákladníky a sladovníky neshody. Podle všeho se asi sladovníci domáhali za svou práci větší mzdy. Když sladovníci svou práci pozastavili, dovolil cechmistr Tomáš Drápal nákladníkům pracovat ve sladovnách a mít tam svou čeládku. Nákladníkům se platilo stejně jako sladovníkům: za vaření piva 4 zlaté, za jeden džber piva, mláta a po spilce se mu dával oběd. Ještě téhož roku byla smlouva zrušena a sladovníci svolili, že za pivo ječmenné vezmou 3 zlaté 15 grošů a za pivo žitné 3 zlaté.

V roce 1614 se nákladníci rozhodli pro společný pivovar. Městská rada jim k tomu dala svolení a ještě téhož roku započali přípravy na stavbě městského pivovaru, který byl placen z peněz cechovních i městských. Od Jiřího Vajíčka byl koupen grunt na Předměstí,

---

¹⁴⁰ KUČERA, J.: *Paměti královského města*, s.192.

¹⁴¹ SOKA Uherské Hradiště: Nákladnický cech, Uherský Brod, inv. č.2,

na kterém byl postaven pivovar i se sladovnou. Uherskobrodské pivo se nejčastěji vyváželo do Nitry.¹⁴²

---

¹⁴² KUČERA, J.: *Paměti královského města ...*, s. 194-198.

12. Řemesla kovodělná a dřevozpracující

Kovodělná řemesla se velmi často sdružovala, a to buď z důvodů výrobně-hospodářských, anebo správních. Tak např. zámečníci byli původně ve společném cechu s kováři, od nichž se oddělili. Zámečnickům náleželo dělat zámky, klíče, ručnice, panty háky, hevery i hodiny. Stávalo se, že hodinář zastal i zámečnickou práci a naopak.¹⁴³ Hodináři se zabývali výrobou kolečkových hodin. Oddělili se od kovářů a zámečnicků, později došlo ke specializaci některých hodinářů na orlojníky. Postupnou miniaturizací se z hodinářů stali nejpreciznější výrobci zpracovávající kov. Symbolika hodinářského řemesla je odvozena z výrobků.¹⁴⁴ Ručnickáři byl dřívější název pro puškaře. Ti se stejně tak jako hodináři vyčlenili ze zámečnicků. Zabývali se výrobou ručnic – ručních palných zbraní.¹⁴⁵ Dalším cechem jsou soustružníci. Ti vyráběli na různých druzích soustruhů rozmanité předměty ze dřeva, ze zvířecích rohů i z kostí, jako byly různé nádobky, koflíky, vřetena, figurky, ozdoby, zrnka pro růžence, hlavice, sloupky, římsy apod.¹⁴⁶

Sklenáři¹⁴⁷ se původně věnovali zasklívání skleněných čoček a později i plochých skleněných dílů do olova.¹⁴⁸ Tento kov byl ideálním pojivem pro sestavování jednotlivých skleněných dílů. K zasklívání používali sklenáři několik nástrojů – spájecí palice se používala na spájení olova při utěšňování skleněných dílů do olovené fazony, sklenářský řezák (kovový břit nebo diamant na držadle) sloužil k řezání skla, sklenářská sekyrka se používala na odstraňování přebytečného střepu a háček (jednoduchý či dvojitý) byl potřebný na usazování jednotlivých skleněných dílů do připravené fazony či vitráže. Všechny výše uvedené nástroje se objevují jako symboly tohoto řemesla, někdy doplněné okny s kulatými či pětiúhelníkovými čočkami. Často bývá zobrazován patron sv. Lukáš se svými atributy.¹⁴⁹

Stolaři, též zvaní truhláři, patřili mezi dřevozpracující řemesla. Základním výrobním programem byla výroba nábytku, velmi často spojená s dýchováním, intarzováním či mozaikováním dřevem. Vynikali perfektní znalostí různých druhů dřev

¹⁴³ WINTER, Z.: *Řemeslnictvo a živnosti v 16. věku*, s. 448.

¹⁴⁴ HRDLIČKA, J., JÁSEK, J., HRUBÝ, V.: *Pět století...*, s. 190.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 192.

¹⁴⁶ ČERMÁK, M.: *Olomoucká řemesla*, s. 184.

¹⁴⁷ Sklenáři patří do skupiny stavebních řemesel. Jelikož v Uherském Brodě byli ve sdruženém cechu se zámečnickými, stolaři, hodináři, soustružníky a ručnickáři, uvádím je proto mezi kovodělnými řemesly.

¹⁴⁸ Mistrovským kusem bylo vložit do rámu 56 skleněných čoček. Viz WINTER, Z. *Řemeslnictvo a živnosti v 16. století*, s. 524.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 103.

a jejich předvýrobní přípravou, znali výrobu klišů a lepidel, brusidel a leštidel. Truhlářské (stolařské) řemeslo používalo jako symbolů náradí kružidlo, uhelník a pravítko na rozměrování díla, rámovou pilu a hoblík ke zpracování dřeva.¹⁵⁰

12.1 Cech zámečnicků, stolařů, hodinářů, ručnickářů, sklenářů a soustružníků

Tento cech patří k nejstarším uherskobrodským cechům. V archivním fondu najdeme dvě listiny z druhé poloviny 16. století. Listina z roku 1568¹⁵¹ pochází od brněnského zámečnického cechu a posloužila uherskobrodskému cechu jako návod při sestavování nových artikulí, které byly potvrzeny 21. června 1569 Jetřichem z Kunovic.¹⁵² Dále jsou ve fondu uloženy generální cechovní artikule z roku 1739,¹⁵³ opisy¹⁵⁴ a výpisy¹⁵⁵ tovaryšských artikulí pocházejících z roku 1725, kniha mistrů¹⁵⁶ byla vedena v letech 1755-1877. První kniha tovaryšů a učňů¹⁵⁷ byla psána v letech 1755-1852, druhá¹⁵⁸ pak v letech 1853-1883. Dochoval se i výuční list stolařského tovaryše Jiřího Bělasy z Pitína z roku 1840, který vydal cech stolařů, zámečnicků, puškařů a sklenářů v Uherském Brodě.¹⁵⁹ K cechu ještě náležely dva typáře, oba pocházejí z roku 1701.

V prvním typáři¹⁶⁰ se v pečetním poli nachází čtvrcený erb, kde jsou vyobrazeny symboly řemesel – stolaři, zámečníci, puškaři a soustružníci. V srdečním štítku jsou znázorněni hodináři. V opisu je vyryto ZUNFT SIGIL DER SSTAT IN UNGARISCH BRODT 1701. V druhém cechovním pečetidle¹⁶¹ je opět čtvrcený erb (bez srdečního štítku) se stejnými symboly řemesel jako u prvního typáře. Nad erbem je uveden letopočet 1701 a v opisu stojí psáno: SIGIL DER SCHLOSSER, DISCHLER, DRAXLER, BIXENMACHER IN UNGARISCH BRODT.

---

¹⁵⁰ HRDLIČKA, J., JÁSEK, J., HRUBÝ, V.: *Pět století...*, s. 92.

¹⁵¹ SOKA Uherské Hradiště: Cech zámečnicků, stolařů, hodinářů, ručnickářů, sklenářů a soustružníků, inv. č. 1.

¹⁵² Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁵³ Tamtéž, inv. č. 9.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 3.

¹⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 7.

¹⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 4. Viz příloha č. 7.

¹⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 5.

¹⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 6.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 8.

¹⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 10. Viz příloha č. 8.

¹⁶¹ Tamtéž, inv. č. 11. Viz příloha č. 9.

Jan Kučera ve své kronice¹⁶² uvádí, že uherskobrodský zámečnický cech při svém vzniku získal artikule cechu kroměřížské. Neuvádí však už datum, kdy k tomu došlo. Podle základních bodů, které nastiňuje, se ale nejspíš jedná o artikule, které vznikly dle brněnských zámečníků.¹⁶³ Tyto artikule byly potvrzeny roku 1569 Jetřichem z Kunovic.

Dle těchto artikulí musel mistr, který vstoupil do cechu, složit do cechovní pokladnice 72 grošů a dvě libry vosku. Kdo svolával k mimořádné cechovní schůzi, musel zaplatit čtyři bílé groše. Aby mistr mohl vykonávat řemeslo, musel být ženatý nebo alespoň zasnoubený. Zemřel-li mistr, mohla vdova ještě rok provozovat řemeslo. Pokud měla dítě, mohla živnost vykonávat do té doby, dokud se znovu neprovdala. Žádný mistr nesměl vyhotovit klíč neznámému člověku, čeledi nebo ženě bez vědomí manžela. Artikule měly být mistrům čteny každého čtvrt roku za přítomnosti starších a mladších cechmistrů. Když zemřel mistr či jeho žena nebo dítě, byla povinnost ostatních členů cechu zúčastnit se pohřbu pod pokutou dvou grošů. Učedník při vstupu do cechu musel předložit list o řádném zplození a složit do cechovní pokladnice 2 libry vosku. U mistra měl sloužit nejméně tři roky, aby získal výuční list. Při jarmarku nesměl žádný cizí mistr prodávat zámečnické zboží.¹⁶⁴

Další část artikulí se věnuje tovaryšům. Vandrující tovaryš musel nejprve zajít do cechovního domu, kde se měl ohlásit. Bylo zakázáno, aby se nejprve tovaryš smluvil s mistrem o práci. Starší tovaryš měl vandrujícího tovaryše zapsat a sepsat s ním místa, kde už vandroval. Následně mu měl pomoci při hledání práce, dokud se nenašel mistr, který potřeboval tovaryše. Pokud přišli do města dva tovaryši spolu a jeden bez druhého zde nebyl ochoten zůstat, neměl jim v jejich rozhodnutí starší tovaryš bránit. Tovaryši se měli chovat k sobě navzájem čestně a neměli se dostávat do potyček pod pokutou jedné libry vosku. Každý tovaryš a učedník musel co čtvrt rok složit do cechovní pokladnice krejcar. Také jim měly být artikule čteny každé čtyři neděle (mistrům byly čteny co čtvrt roku).

Tovaryšské artikule obsahovaly celkem 37 bodů. Tovaryši se měli každé čtyři neděle, vždy o jedné hodině scházet ve své hospodě, neúčast se pokutovala šesti krejcar. Nově příchozí tovaryš byl dle obyčeje přijat starším tovaryšem u cechovní pokladnice. Měl sdělit své jméno a bydliště. Při tzv. umfrage¹⁶⁵ měli stát tovaryši naproti sobě a cechovní pokladnice měla být otevřena. Bylo nepřipustné, aby se tovaryš stal fušerem nebo se

---

¹⁶² KUČERA, Jan: *Paměti královského města...*. Brno 1903.

¹⁶³ KUČERA, J.: *Paměti královského města...*, s. 188.

¹⁶⁴ SOKA Uherské Hradiště: Cech zámečníků, stolařů, hodinářů, ručníčářů, sklenářů a soustružníků, inv. č. 2.

¹⁶⁵ Při tomto obyčeji se tovaryš měl nejprve představit a přednést svou žádost k přijetí. Když byla shledána ostatními tovaryši kladně, byl přijat do bratrstva.

nechal najímat fušerským mistrem. Vdova po mistru mohla mít při provozování řemesla ve službě jen jednoho tovaryše. Tovaryši rovněž neměli zbytečně holdovat alkoholu, jinak byli pokutováni mistrem a zbylými tovaryši. Tovaryš se měl chovat čestně, mladší tovaryši se měli uctivě chovat ke starším tovaryšům. Žádný tovaryš neměl zamlčovat špatné činy ostatních tovaryšů, kterých byl svědkem. Pokud chtěl tovaryš navštívit jiného tovaryše, který byl nemocný, či kterého postihlo nějaké jiné neštěstí, směl si vzít peníze potřebné na cestu z pokladnice. Musel se přitom zaručit svým jménem či rukojemstvím někoho jiného. Tovaryš, který chtěl odejít od svého mistra, měl povinnost mu to ohlásit 14 dní předem. Když chtěl přejít k jinému mistru ve městě, musel i tak 14 dní vandrovat a pak se znovu přihlásit v tovaryšské hospodě. Tovaryš nesměl bez vážné příčiny zůstat přes noc u jiného mistra pod pokutou týdenní mzdy. Bylo striktně zakázáno, aby zámečnický tovaryš zhotovil někomu klíč bez vědomí svého mistra. Za tento skutek měl být souzen dle městského práva. Tovaryšům bylo zapovězeno světit modré pondělí. Jeden tolar byla pokuta v případě ztracení klíče od pokladnice tovaryšem. Pokud tovaryš něco poškodil, měl to zase opravit, i tak byl však potrestán mistrem a tovaryši. Když si tovaryš chtěl vzít v týdnu volno a mistr mu k tomu dal své svolení, byl mu zároveň povinen vyplatit týdenní mzdu. Pracovní doba tovaryšům začínala ve čtyři hodiny ráno a končila v sedm večer. O svátečním dnu, sobotě a v pondělí měl volno tovaryš po šesté hodině večerní. Bylo zakázáno tovaryši měnit bez příčin hospodu pod pokutou jednoho tolaru. Pokud se tovaryši usnesli na změně hospody, měli to oznámit měsíc předem, aby se s tím každý mohl včas seznámit.¹⁶⁶

Vydaní generálních cechovních artikulí v roce 1739 nijak nezměnilo výuční dobu pro zámečnické řemeslo. Výuční doba trvala tři roky, stejně tak i tovaryšský vandr. Výjimkou bylo řemeslo hodinářské, pro které byla výuční doba a následný tovaryšský vandr stanoveny na čtyři roky. Za mistrovský kus se platilo 12 zlatých a 30 krejcarů. Částka byla shodná pro všechny řemesla.

Cech, který vznikl na konci 16. století jako samostatný cech zámečnický, se na počátku 18. století rozrostl o další řemesla – stolaře, puškaře, hodináře a soustružníky. Následně v 19. století se objevuje i sklenářské řemeslo. Kdy přesně se cech přeměnil v živnostenské řemeslo nelze s jistotou říct, orientačním bodem se jeví rok 1877, kdy se objevuje v knize přípovědí mistrů namísto slova „Zunft“ výraz „Genossenschaft“.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ SOKA Uherské Hradiště: Cech zámečnický, inv.č. 8, 9.

¹⁶⁷ Tamtéž, inv.č. 4.

12.2 Cech kovářský, kolářský a bednářský

Cech kovářů, kolářů a bednářů má ve svém fondu uloženy artikule z roku 1713,¹⁶⁸ dále účetní knihu vedenou mezi léty 1735-1848,¹⁶⁹ účetní záznamy a typář z roku 1587,¹⁷⁰ v jehož pečetním poli je vyryta podkova a kolo se šesti loukotěmi. Legenda zní: PECET POCTI CECHV KOVARS A KOLARS.

V účetní knize nenajdeme moc zajímavých údajů. Většinou jsou to kusé informace, kde je uvedeno, zda mistr odvedl kvartální dávky, které činily 36 krejcarů. Lépe jsme zpraveni o fungování cechu z artikulí vydaných Maxmiliánem Oldřichem z Kounic, které byly potvrzeny 19. října 1713. Artikule obsahují celkem 26 bodů.

Cech si měl opatřit postavník a korouhev, na kterém měl být zobrazen sv. Jan Křtitel. S těmito insigniemi se měli příslušníci cechu účastnit městských průvodů, zejména slavnosti Božího těla. Dostavit se měli všichni mistři a jejich čeládka. Kdo se nedostavil, musel dát dvě libry vosku, které připadly na farní kostel. Dále se v artikulích hovořilo o vyhotovení mistrovského kusu. Pro koláře se skládal z vyhotovení nového vozu, kováři měli umět vůz okovat, koni naměřit podkovu a okout jej.

Po vyhotovení mistrovského kusu měl nový mistr do dvou neděl přichystat hostinu. Schůze v cechu se konaly každé dvě neděle a mistři vkládali do cechu po jednom bílém penízu. Kdo do cechu nepřišel, musel zaplatit pokutu 4 libry vosku. Každý mistr musel být ženatý. Pokud byl svobodný, nemohl provozovat řemesla, dokud se neoženil. Po zahájení cechovní schůze nebylo dovoleno nikomu odejít. Mistrům a tovaryšům bylo zakázáno vynášet informace z cechovních schůzí na veřejnost pod pokutou pěti liber vosku. Kdo byl zvolen cechmistrem, měl funkci bez výmluv přijmout. Pokud se mistr něčím provinil, hrozilo mu odebrání náradí, dokud svou vinu neodčiní.

Samotný cech kovářský vlastnil ještě artikule z roku 1574, potvrzené Jetřichem z Kunovic. Artikule se do dnešní doby nedochovaly. Jan Kučera je však zmiňuje ve své kronice. Tyto artikule byly takřka shodné s následujícími pořádky. I zde spadaly závažnější záležitosti do kompetence městské rady. Cech měl každoročně na svátek sv. Jana Křtitele předložit účetní záznamy ke kontrole dvěma členům městské rady. Co chybného v nich našli, oznámili k napravení zbylé městské radě. Pokud spory mezi cechovníky nebyli

---

¹⁶⁸ SOkA Uherské Hradiště: Cech kovářský, kolářský, bednářský, Uherský Brod, inv. č.1.

¹⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁷⁰ Tamtéž, inv. č. 3. Viz příloha č. 10.

schopni vyřešit cechmistry, byla záležitost předána k městské radě k projednání. Všechna kovářská díla od cechmistrů měla být zkontrolována. Tovaryš, který přišel do města, měl navštívit cechovní hospodu, kde se měl s mistrem na práci. Pokud by od něho odešel k jinému mistru ve městě, byl za to potrestán.¹⁷¹

---

¹⁷¹ KUČERA, J.: *Paměti královského města ...*, s. 188-189.

13. Řemesla textilní

Tato řemesla zpracovávají přírodní produkty a dříve se jednoduše nazývala profesemi „ošatnými“. Tkalci se zabývali výrobou látek z rostlinných produktů, soukeníci z živočišných zdrojů, postřihovači a barvíři se věnovali různým způsobům jejich úpravy. Krejčí pak tyto výrobky zpracovávali do finální podoby. Stejně materiály zpracovávali kloboučníci, k nimž lze přiřadit i řemeslo parukářské. Další skupinu řemesel tvoří profese zabývající se pletením (punčocháři) či zkrucováním (provazníci) a jinou specializací (prýmkaři, měšečníci, rukavičkáři, vačkáři).¹⁷²

V Uherském Brodě z textilních řemesel působili provazníci, tkalci, kloboučníci a krejčí.

13.1 Cech krejčovský

O tomto cechu nejsou žádné zmínky v literatuře. V archivním fondu je zachována kniha učňů, tovaryšů a cechmistrů z let (1678)1690-1860,¹⁷³ kniha učňů a tovaryšů z let 1856-1860¹⁷⁴ a typář z roku 1685. V pečetním poli je erb s krejčovskými nůžkami a letopočet 1685. Legenda zní: PECZET KREJCZIRZSKA Z BRODU UHERS.¹⁷⁵

V roce 1690 byl starším cechmistrem Karel Hora, mladším Jan Krupička. V úvodu knihy je odkaz na artikule krejčovského cechu.¹⁷⁶ Existovaly i krejčovské tovaryšské artikule. Z hmotných věcí měli krejčí pečeť (jak je psáno výše, ta se dochovala), postavník (halapartnu), od roku 1728 se objevuje i cínová konvice. Nepřítomnost na cechovní schůzi se pokutovala půl librou vosku. Přípověď do cechu činila 1 zlatý 30 krejcarů. Roku 1689 oženil se Jan Vašečka s mistrovskou vdovou. Za vykoupení z mistrovského kusu musel zaplatit 16 zlatých míšenských – polovinu složil, zbytek sumy byl povinen vyplácet při následujících kvartálních schůzích. Na schůzi složil ještě přípověď 4 zlaté a vědro vína, na dalších kvartálních schůzích již platil obvyklý jeden zlatý 30 krejcarů. V roce 1756 platil za vykoupení z mistrovských zkoušek Karel Zita 30 zlatých, za svačinu 10 zlatých. Na

---

¹⁷² HRDLIČKA, J., JÁSEK, J., HRUBÝ, V.: *Pět století...*, s.115.

¹⁷³ SOKA Uherské Hradiště: Cech krejčovský, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁷⁵ Tamtéž, inv. č. 3. Viz příloha č. 11.

¹⁷⁶ Tyto artikule posloužily zřejmě jako vzor pro stejný cech v Bojkovicích. Artikule se sice zachovaly, ale jsou značně poškozeny a nečitelné. Viz SOKA Uherské Hradiště: Cech krejčovský v Bojkovicích, inv. č.1.

přelomu 18. a 19. století platili mistři 10 zlatých a za zápis do knihy 1 zlatý 10 krejcarů.¹⁷⁷ To odpovídá sumě uvedenou v generálních cechovních artikulech z roku 1739, kterými se musel každý cech řídit. Krejčovský učeň musel zaplatit 3 zlaté za přijetí k mistrovi, za zapsání do knihy 35 krejcarů a za obeslání cechu 15 krejcarů. Doba učení pro krejčovské řemeslo byla stanovena na tři léta. Po této době byl učeň prohlášen za tovaryše. Musel se vydat na povinný vandr, který byl rovněž tříletý. Následně měl vyhotovit mistrovské kusy, poté si mohl zažádat o mistrovské právo. Pokud uspěl, zaplatil deset zlatých, za zápis do knihy 1 zlatý deset krejcarů a obnos pro posla byl 35 krejcarů. Pro krejčovské tovaryše se mistrovské zkoušky stali daleko finančně dostupnějšími. V roce 1742 jistý žadatel Ignác Bajer měl zaplatit 18 zlatých 25 krejcarů. Smluvil se s cechem, že částku uhradí nadvakrát.¹⁷⁸

Dne 17. června 1885 se cech oficiálně přeměnil na společenstvo krejčích. Vstupní poplatek do spolku činil 2 zlaté.¹⁷⁹

13.2 Cech provaznický

O tomto cechu není v literatuře žádné zmínky, ani k němu není dochovaný žádný písemný materiál. Ve fondu se nachází pouze typář z roku 1693.¹⁸⁰ V pečtním poli jsou zobrazeny tři překřížené natahovače a nad nimi je uveden letopočet 1693. Legenda je: DER SVILER VNDR SHNIRER. Výuční doba byla generálními artikulemi stanovena na dva roky, tovaryšský vandr trval tři roky. Za zhotovení mistrovského kusu se platilo 12 zlatých.

13.3 Cech kloboučnický

Dle Kučery se kloboučnický cech poprvé připomíná k roku 1576. Tehdy byli cechmistry Pavel Vlaštovička a Urban Kuba.¹⁸¹ V dnešní době jsou ve fondu kloboučníků pouze dvoje generální cechovní artikule (česky a německy psané)¹⁸² a typář z roku 1745. V opisu je vyryto: SIGIL DER EHRBAHRER HVTTER CECH IN VH BRODT. V pečtním poli je zobrazen typický výrobek – klobouk.¹⁸³ Dle generálních cechovních

---

¹⁷⁷ SOKA Uherské Hradiště: Cech krejčovský, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹⁷⁸ SOKA Uherské Hradiště: Cech krejčovský, Uherský Brod, inv. č. 1

¹⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁸⁰ SOKA Uherské Hradiště: Cech provaznický, Uherský Brod, inv. č.1. Viz příloha č. 12.

¹⁸¹ KUČERA, J.: *Paměti královského města...*, s. 190.

¹⁸² SOKA Uherské Hradiště: Cech kloboučnický, Uherský Brod, inv. č. 1, 2.

¹⁸³ Tamtéž, inv. č. 3. Viz příloha č. 13.

artikulí trvala výuční doba pro kloboučnické řemeslo tři roky, stejnou dobu trval i tovaryšský vandr. Aby se tovaryš mohl stát mistrem, musel zaplatit částku 12 zlatých.

13.4 Cech tkalcovský

Posledním z uherskobrodských cechů s dochovanými písemnými prameny je cech soukenický. V jeho fondu je vidimovaný opis artikulí pro stejnojmenný cech, které vydal Karel VI. pro oba kraje olomoucké.¹⁸⁴ Dále opis generálií¹⁸⁵ a potvrzení o vandru.¹⁸⁶

Artikule byly vydány 8. října 1716. Vidimovaný opis pochází z Olomouce, byl zhotoven převorem dominikánského kláštera. Obsahuje celkem 21 bodů. První bod se týká zbožnosti členů cechu. Stejně jako ve všech pobělohorských artikulích, i zde se připouštělo jediné náboženství – římskokatolické. Dále se tento bod věnuje tovaryšům. Vandr měl trvat pět let, tovaryš musel být svobodný. Pokud se chtěl ucházet o mistrovské právo, musel v místě pobývat po celý rok, než mohl být připuštěn ke zkouškám a byl povinen dát do pokladnice jeden zlatý deset krejcarů. Zvýhodnění byli mistrovští synové a tovaryši, kteří byli zasnoubeni z mistrovou dcerou nebo vdovou po mistrovi. Druhý bod se týká mistrovského kusu. Žadatelé o mistrovské právo museli umět vyhotovit:

1. třicet loktů jednoho plátna o šíři 5 loktů;
2. šestnáct loktů barevného plátna mezulánu o šíři $\frac{3}{4}$ loktu;
3. šestnáct loktů látky z deseti cajků o šíři $\frac{3}{4}$ loktu;
4. šestnáct loktů barchanu¹⁸⁷ o šíři $\frac{3}{4}$ loktu.

Mistři se připovídali jedním tolařem nebo jedním zlatým deseti krejcarů. Za mistrovský kus se platilo osm tolařů nebo devět zlatých rýnských a dvacet krejcarů. Zvýhodnění byli opět mistrovští synové, kterým stačilo vyhotovit jen dva z uvedených mistrovských kusů, k tomu zaplatili čtyři toлары nebo čtyři zlaté čtyřicet krejcarů. Pokud zájemce v mistrovské zkoušce neobstál, mohl se o mistrovského právo ucházet znovu za čtvrt roku.

Učeň se při vstupu do cechu musel prokázat listem o řádném zplození, vejhostním listem a byl povinen složit dva toлары nebo dva zlaté rýnské a dvacet krejcarů a ještě k tomu dvě libry vosku. Učební doba trvala tři roky. Nepřítomnost na cechovní schůzi se pokutovala dvěma librami vosku, neúčast na mši svaté či pohřbu spolucechovníka jednou librou vosku.

---

¹⁸⁴ SOkA Uherské Hradiště: Cech soukenický, Uherský Brod, inv. č. 1.

¹⁸⁵ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁸⁶ Tamtéž, inv. č. 3.

¹⁸⁷ Hrubá látka, která sloužila především k výrobě cích.

Po vydání generálního cechovního patentu byla stanovena výuční doba a tovaryšský vandr shodně na tři roky. Za mistrovský kus se platilo 10 zlatých.

14. Závěr

Uherský Brod, který byl založený ve 13. století jako město královské, byl důležitým bodem, kterým procházely dvě významné obchodní trasy – uherská a měnínská. Vzhledem ke své výhodné poloze se stal střediskem obchodu i řemesel. Postupně se řemeslníci z pragmatických důvodů začali spojovat do cechovních organizací. Vzhledem k neúplnosti pramenů ovšem nelze s jistotou říct, kdy jednotlivé cechy v Uherském Brodě přesně vznikly.

První zmínka o vzniklém cechu se objevuje v roce 1553 a týká se cechu ševcovského. Jako další vznikl roku 1554 cech řeznický. Nejstarší artikule se dochovali u cechu zámečnického z roku 1569. Jako vzor zde posloužily artikule stejného cechu brněnského. Následovaly artikule vydané kolářům a kovářům v roce 1574,¹⁸⁸ kožešníkům v roce 1585, a ševcům v roce 1586. Všechny uvedené artikule potvrdil Jetřich z Kunovic. V této době se poprvé objevuje i cech kloboučnický, o kterém je zmínka z roku 1576.

Tento nebývalý rozkvět města i řemesel byl však zastaven vpády Tatarů a Turků na počátku 17.století. Cechy se postupně probouzely v život až na konci 17. století. V roce 1670 obdržely zřejmě své první artikule řemeslníci cechu kamenického a zednického od císaře Leopolda I. Následoval cech kožešnický, který měl připraveny artikule v roce 1694 od Arkleba z Kounic, avšak ty nebyly potvrzeny. Krejčí mají zmínku o artikulích alespoň ve své knize přípovědích. Tyto artikule byly poskytnuty stejnému cechu v Bojkovicích. Existuje tak předpoklad, že artikule mohly být vydány v druhé polovině 17. století. Z roku 1685 pochází typáře pro cech krejčovský a řeznický, z roku 1693 pro cech provaznický. O všech uherskobrodských ceších, kromě pekařů, tkalců a mlynářů, jsou tak zprávy do konce 17. století.

Cech mlynářský obdržel artikule v roce 1712 od císaře Karla VI. Tento cech byl unikátní především proto, že jako jediný vznikl pro celý hradištský kraj a jeho členové byli jak uherskobrodští, tak uherskohradištsí mlynáři. O činnosti samotného uherskobrodského cechu však nejsou v předchozí době žádné zprávy. V roce 1713 ještě obdržel cech kolářský, kovářský a bednářský artikule od Maxmiliána Oldřicha z Kounic. O pekařích je dochovaná zpráva v kopiáři z roku 1768.

---

¹⁸⁸ Artikule se nezachovaly. Jsou zmíněny v Kučerově kronice. Viz KUČERA, J.: *Paměti královského města...*s. 188.

Artikule udělované uherskobrodským cechům v 16. a 17. stoletím byly různého zaměření a obsahu. Velmi dobře informují o učních, tovaryšských i mistrovských záležitostech a výši pokut za jednotlivé přestupky. Výuční doba u většiny řemesel trvala tři roky, výjimku tvořilo řemeslo kamenické, u kterého k získání výučního listu musel učeň odpracovat u mistra pět let. Délka vandru, který trval rok, je doložena u ševců. Stejnou dobu vandru měli i zedníci a kameníci. Pět let pobyl na vandru tkalcovský tovaryš.

Lépe artikule informují o získání mistrovského práva. Kožešnický tovaryš musel zaplatit za toto právo deset zlatých a připravit hostinu. Ševcovský tovaryš platil dva zlaté a 4 libry vosku. Zvýhodnění byli mistrovští synové, kteří platili polovinu. Pro cech kamenický a zednický byl tento poplatek vyčíslen v rozmezí 10-15 tolarů (dle finanční situace žadatele). Nákladníci a sladovníci platili dva zlaté, dvě libry vosku a k tomu měli uspořádat svačinu.

Samostatnou kapitolou jsou tovaryšské bratrstva. Jejich existenci lze doložit u tří uherskobrodských cechů. Pro cech zámečnický se dochovaly výpisy z tovaryšských artikulí, které obsahovaly 37 bodů. V krejčovské knize mistrů najdeme alespoň zmínku o jejich existenci. Pro cech kožešnický se zachoval typář tovaryšského bratrstva. Jejich existence byla citelně narušena generálním cechovním patentem, kdy tovaryšům bylo zakázáno mít vlastní tovaryšské artikule. Generálie jejich činnost zcela zakazovaly.

Roku 1731 vydal Karel VI. generální cechovní patent. Dalším významný předělem se stal rok 1739, kdy došlo k vydání generálních cechovních artikulí. Uvedené dokumenty výrazně narušily cechovní autonomii. Cechy se dostaly pod správu vrchnosti a magistrátu. Každý cech si musel obstarat výtisk generálií, který měl být uložen v cechovní pokladnici. Generální cechovní artikule se dochovaly ve fondu cechu kloboučnického a zámečnického. Cech tkalcovský vlastnil alespoň jejich úplný opis.

Generální cechovní artikule stanovily pevně pro jednotlivá řemesla výuční dobu, délku vandru, výši poplatku za mistrovské právo a přijetí do cechu. Pro pekařské, tesařské, provaznické učně činila tato doba dva roky. U kožešníků a kameníků to byla čtyři léta. Pro zbylá řemesla platila výuční doba tří let. Upravena byla i doba vandru. Nejdéle strávil na vandru tovaryš kamenického řemesla – čtyři roky. Pro pekaře, sládky, řezníky a tesaře činila dva roky. Pro ostatní řemesla byl vandr tříletý. Za mistrovské právo platili žadatelé mlynářského a řeznického řemesla 15 zlatých. Zedníci, tesaři, kameníci, kováři, zámečníci, pekaři, koláři a kožešníci platili 12 zlatých 30 krejcarů. Ostatní řemesla platila deset zlatých.

Archivní materiál je dochován značně fragmentárně. Lze říci, že se jedná o zlomek celkové registratury, kterou uherskobrodské cechy musely vlastnit. Po zániku cechů se některé cechovní dokumenty dostaly do soukromého držení. Koncem 19. století se je městský historik Jan Kučera snažil získat do muzea v Uherském Brodě.¹⁸⁹ Ve většině artikulí bylo užito českého jazyka. Německy napsány byly artikule pro cech zednický a kamenický z roku 1670, dále pro cech kožešnický Markrabství moravského z roku 1772. V cechovních knihách se při zápisech používalo obou jazyků (českého i německého). Vzhledem k tomu, že materiál pochází z období druhé poloviny 16. století až druhé poloviny 19. století, je takřka vždy užita novogotická kurzíva. Nejcelistvěji se zachoval písemný materiál pro cech kožešnický a zámečnický. Naopak cech provaznický nemá ve svém fondu žádný písemný materiál.

Důležitou součástí ke studiu uherskobrodských cechů jsou rovněž cechovní předměty. V muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě jsou dochovány čtyři postavníky, které patřily cechu mlynářskému, krejčovskému, zámečnickému, kovářskému a kolářskému. Všechny pochází z 18. století. Cechovní truhlice se dochovaly dvě. Jednu z nich vlastnil cech zednický a kamenický, druhá není blíže určena.

Velkou skupinou jsou cechovní typáře. Dochováno je celkem 11 kusů. Vždy dva typáře patří cechu kožešnickému a zámečnickému. Ostatní cechy (provaznický, kloboučnický, krejčovský, kovářský, řeznický, zednický, mlynářský) mají dochovaný jeden typář.

Cechy byly zrušeny dne 20. prosince 1859, kdy byl vydán živnostenský řád. Cechovní zřízení byla donucena se přeměnit na živnostenská společenstva. K tomuto trendu docházelo u uherskobrodských cechů pozvolna. Roku 1869 se proměnil cech ševcovský na obuvnický spolek, v roce 1870 vzniklo živnostenské společenstvo kožešníků, následoval roku 1871 vznik spolku zednického a kamenického, 1875 byl založen mlynářský spolek a zhruba kolem roku 1877 lze mluvit o spolku zámečnickém. Až v roce 1885 došlo k vytvoření spolku krejčích.

---

¹⁸⁹ ČOUPKOVÁ, M.: *Cech ševců...*, s. 5-6.

15. Seznam použitých zkratk

AHMP	Archiv hlavního města Prahy
inv. č.	inventární číslo
s.	strana
SOkA	Státní okresní archiv

16. Seznam použitých pramenů a literatury

16.1 Seznam pramenů

AHMP: Sběrka rukopisů. Knihy cechovních artikulů, statut, panovnických privilegií.

SOkA Uherské Hradiště: Archiv města Uherský Brod.

SOkA Uherské Hradiště: Cechy v Uherském Brodě.

SOkA Uherské Hradiště: Živnostenská společenstva v Uherském Brodě.

Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Podsbírka Historie.

16.2 Seznam literatury

ČERMÁK, Miloslav: *Olomoucká řemesla a obchod v minulosti*. Olomouc 2002.

ČOUPKOVÁ, Magdaléna: *Cech ševců v Uherském Brodě (inventář)*. Uherské Hradiště 2015.

EBELOVÁ, Ivana: *Pražská a venkovská stavební řemesla v době renesance a baroka*, Praha 2001.

HÁLOVÁ – JAHODOVÁ, Cecílie: *Umění a život zapomenutých řemesel*, Praha 1955.

HRDLIČKA, Jakub, JÁSEK, Jaroslav, HRUBÝ, Vladimír: *Pět století řemeslné symboliky*. Praha 1999.

JANÁČEK, Josef: *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha 1963.

JANÁK, Jan; HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha 2005.

JANOTKA, Miroslav; LINHART, Karel: *Zapomenutá řemesla*. Praha 1984.

KARLOVÁ, Zdeňka: *Změny v cechovním zřízení měst pražských po r. 1547*. Praha 1934.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Uherský Brod – minulost a současnost slováckého města*. Brno 1971.

KUČA, Karel: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 7.díl*. Praha 2008.

KUČERA, Jan: *Paměti královského města Uherského Brodu*. Brno 1903.

LETOCHA, František Václav: *Památky města Brodu Uherského*. Uherský Brod 1942.

MARTÍNEK, Zdeněk: *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska III. Řemeslná, domácí a manufakturní výroba a obchod v Čechách v letech 1752-1756*. Praha 2000.

MATĚJEK, František: *Lánové rejstříky hradištského kraje z let 1669-1671*. Uherské Hradiště 1984.

- PÁTKOVÁ, Hana: *Cechovní kniha pražských malířů 1348-1527*. Praha 1996.
- PETRÁŇ, Josef: *Dějiny hmotné kultury I-II*. Praha 1985.
- PŮLPÁN, Karel: *Nástin českých a československých hospodářských dějin. Díl I*. Praha 1993.
- ŠTĚPAN, Luděk a kolektiv: *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách I*. Praha 2000.
- ŠTÝBROVÁ, Miroslava: *Boty, botky, botičky*. Praha 2001.
- TOMEČEK, Radek: *Uherský Brod – putování historií královského města*. Uherský Brod 2002.
- VOLNÝ, Řehoř: *Die Markgrafschaft Mähren: topographisch, statistisch und historisch geschildert. Bd. 4, Hradischer Kreis*. Brno 1846.
- WINTER, Zikmund: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*. Praha 1906.
- WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti v 16. století v Čechách*. Praha 1909.

17. Seznam příloh

1. Pečetidlo cechu kožešnického z roku 1581.
SOkA Uherské Hradiště. Cech kožešnický, Uherský Brod, inv. č. 10.
2. Pečetidlo cechu zednického a kamenického, nedatováno.
SOkA Uherské Hradiště: Cech zedníků a kameníků, Uherský Brod, inv. č. 7.
3. Cechovní truhlice cecku zednického a kamenického z roku 1670.
Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, sine sign.
4. Pečetidlo cechu řeznického z roku 1685.
SOkA Uherské Hradiště: Cech řeznický, inv. č. 2.
5. Pečetidlo cechu mlynářského, nedatováno.
SOkA Uherské Hradiště: Cech mlynářů, inv. č. 4.
6. Postavník cechu mlynářů, 18. století.
Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, sine sign.
7. Titulní strana knihy mistrů cechu zámečnického etc. z let 1755-1877.
SOkA Uherské Hradiště: Cech zámečníků, stolařů, hodinářů, ručnicářů, sklenářů a soustružníků, inv. č. 4.
8. Pečetidlo cechu zámečnického etc. z roku 1701.
SOkA Uherské Hradiště: Cech zámečníků, stolařů, hodinářů, ručnicářů, sklenářů a soustružníků, inv. č.10
9. Pečetidlo cechu zámečnického etc. z roku 1701
SOkA Uherské Hradiště: Cech zámečníků, stolařů, hodinářů, ručnicářů, sklenářů a soustružníků, inv. č. 11.
10. Pečetidlo cechu kovářského a kolářského z roku 1587.
SOkA Uherské Hradiště: Cech kovářský, kolářský, bednářský, Uherský Brod, inv. č. 3.
11. Pečetidlo cechu krejčovského z roku 1685.
SOkA Uherské Hradiště: Cech krejčovský, Uherský Brod, inv. č. 3.
12. Pečetidlo cechu provaznického roku 1693.
SOkA Uherské Hradiště: Cech provaznický, Uherský Brod, inv. č. 1.
13. Pečetidlo cechu kloboučnického z roku 1745.
SOkA Uherské Hradiště: Cech kloboučnický, Uherský Brod, inv. č. 3.

14. Cechovní truhlice, nedatováno

Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě, sine sign.

17.1 Přílohy

Příloha č.1

Příloha č.2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

Příloha č. 8

Příloha č. 9

Příloha č. 10

Příloha č. 11

Příloha č. 12

Příloha č. 13

Příloha č. 14

Tabulka č. 1**Orientační přehled existence uherskobrodských cechů v určitých časových obdobích dle dochovaných pramenů**

	1550-1600	1601-1650	1651-1700	1701-1750	1750-1800	1801-1850	1851-1859 (1885)
kožešnický	x		x	x	x	x	x
ševcovský	x				x	x	x
zednický			x		x	x	x
řeznický			x			x	
mlynářský				x	x	x	x
pekařský					x		
nákladnický	x	x					
zámečnický	x			x	x	x	x
kovářský	x			x	x	x	
krejčovský			x	x	x	x	x
provaznický			x				
kloboučnický				x			
tkalcovský				x		x	

Pozn.: „x“ znamená výskyt cechu

Tabulka č. 2**Přehled dochovaných artikulí uherskobrodských cechů**

Cech	Rok vydání artikulí
kožešnický	1585, 1694, 1772
ševcovský	1586
zednický	1670
mlynářský	1712
nákladnický	1587
zámečnický	1569, 1739 ¹⁹⁰
kovářský	1713
kloboučnický	1739 ¹⁹¹
tkalcovský	1716 ¹⁹²

¹⁹⁰ Generální cechovní artikule.

¹⁹¹ Taktěž.

¹⁹² Pouze jako vidimovaný opis.

Tabulka č. 3

Srovnání výuční doby jednotlivých řemesel před a po r. 1739 dle dochovaných artikulí (viz také tabulka č.2)

	Před r. 1739	Po r. 1739
kožešnický	3	4
ševcovský		3
zednický, kamenický	5 (kameníci) 3 (zedníci)	4 (kameníci) 3 (zedníci)
mlynářský	3	3
nákladnický		3
zámečnický	3	4 (hodináři) 3 (ostatní řemesla) ¹⁹³
kovářský, kolářský, bednářský		3
kloboučnický		3
tkalcovský	3	3

Pozn. Údaje jsou uvedeny v letech.

Tabulka č. 4

Délka tovaryšského vandru před a po r. 1739 dle dochovaných artikulí (viz také tabulka č. 2)

	Před r.1739	Po r. 1739
kožešnický		3
ševcovský	1	3
zednický, kamenický	1	3 (zedníci), 4 (kameníci)
mlynářský	2	3
nákladnický		3
zámečnický		3
kovářský, kolářský, bednářský		3
kloboučnický		3
tkalcovský	5	3

Pozn. Údaje jsou uvedeny v letech.

¹⁹³ Zbývá řemesla jsou zámečníci, ručnickáři, stolaři a sklenáři.

Tabulka č. 5**Porovnání poplatku za mistrovské právo před a po r. 1739 dle dochovaných artikulí (viz také tabulka č. 2)**

	Před r. 1739	Po r. 1739
kožešnický	10 zl.	12 zl. 30 krejcarů; ¹⁹⁴ 10-20 zlatých ¹⁹⁵
ševcovský	2 zl., 4 groše a 2 libry vosku	10 zl.
zednický, kamenický	10-15 tolarů	12 zl. 30 krejcarů
mlynářský	10 zl.	15 zl.
nákladnický	2 zl. a 2 libry vosku	10 zl.
zámečnický	72 grošů a 2 libry vosku	12 zl. 30 krejcarů cech zámečnický, ostatní 10 zl. ¹⁹⁶
kovářský, kolářský, bednářský		12 zl. 30 krejcarů
kloboučnický		10 zl.
tkalcovský	8 tolarů nebo 9 zl. a 20 krejcarů	10 zl.

¹⁹⁴ Dle generálních cechovních artikulí.

¹⁹⁵ Dle artikulí pro cechy kožešnické Markrabství moravského z roku 1772.

¹⁹⁶ Zbývající řemesla jsou hodináři, ručnickáři, sklenáři a stolaři.